

THE UNIVERSITY OF ALBERTA

THE POETIC FORMS AND MYTHOLOGICAL ELEMENTS
IN THE UKRAINIAN - HUTSULIAN CAROLS —
"KOLIADKY" AND "SHCHEDRIVKY"

A THESIS

SUBMITTED TO THE FACULTY OF GRADUATE STUDIES
IN PARTIAL FULFILMENT OF THE REQUIREMENTS FOR THE
DEGREE OF MASTER OF ARTS

DEPARTMENT OF SLAVONIC LANGUAGES AND LITERATURES

by

WILLIAM NINIOWSKY

EDMONTON, ALBERTA

APRIL, 1967

UNIVERSITY OF ALBERTA

FACULTY OF GRADUATE STUDIES

The undersigned certify that they have read, and recommended to the Faculty of Graduate Studies for acceptance, a thesis entitled "The Poetic Forms and Mythological Elements in the Ukrainian - Hutsulian Carols — "Koliadky" and "Shchedrivky" submitted by William Niniowsky in partial fulfilment of the requirements for the degree of Master of Arts.

ACKNOWLEDGEMENTS

The author would like to express his sincere gratitude to Dr. O. Starchuk for his valuable suggestions in the supervision of this work and for his efforts in obtaining invaluable rare publications for it. The author is also deeply indebted to Miss Zonia Lazarowich for her professional advice in the field of music. A word of thanks is due to Mrs. D.O. Hawryshko for typing this thesis.

ПОЕТИЧНІ ОБРАЗІ ТА МІТОЛОГІЧНІ

СЛІДИ В КОЛЯДКАХ І ЩЕДРІВКАХ

ГУЦУЛЬЩИНІ

ЗМІСТ

I

	Стор.
ЧАСТИНА ПЕРША	1
Вступ	1
Примітки до першої частини	6
ЧАСТИНА ДРУГА	7
Звуки та звукосполучення в поетичній образності	7
Алітерація	12
Анафора	18
Асонанс	9
Епіфора	21
Ономатопея	16
Симплока	22
<u>Тропи</u>	24
Алегорія	36
Гіпербола	37
Епітети	25
Метафора	33, 58
Порівняння	31
Прозопопея	35
Синекдоха, метонімія	40
Тавтологія	40
<u>Фігури</u>	41
Анаколуф	42
Антитеза	50
Антоніми	50
Апострофа	45

Асиндетон	46
Градація	48
Епанастрофа, анадиплосис, стик	47
Зіткнення, конкатенація	48
Інверсійна фігура	44
Полісиндетон	46
Риторичне заперечення	45
Синоніми	43
<u>Рими та строфіка</u>	51
Банальна рима	60
Бідна рима	65
Білий вірш	63
Вишукана рима	60
Внутрішня рима	66
Дактилічна рима	61
Дистих	54
Жіноча рима	59
Звичайна римова пара	56
Катрен	70
Кільце	64
Кільце звукове	65
Кільце оповите	65
Коліно	52
Монорима	67
Напівбілий вірш	66
Неточна рима	59

Одногрупна рима	58
Парне, суміжне римування	70
Переривистість	69
Перехресна рима	70
Поглиблена рима	56
Приблизна рима	61
Різногрупна рима	58
Силабічне, складочисельне віршування	51
Складена рима	58
Суміжня чоловіча рима	54
Терцет	54
Точна рима	59
Цезура	51
Примітки до другої частини	72
ЧАСТИНА ТРЕТЯ	82
Підсумок	82
Примітки до третьої частини	87
БІБЛІОГРАФІЯ	88

ЧАСТИНА ПЕРША

Вступ

Один з істориків української літератури, Л. Білецький, пишучи про українську народну поетичну творчість, відмічує її значення таким твердженням: "--- в народній творчості, а особливо в народних віруваннях, обрядах, звичаях та взагалі в народній мистецькій традиції заховались живі зв'язки із народним життям, із національним духом та взагалі національним світоглядом, його живою суто національною погансько-християнською вірою."¹

Цю думку ми можемо відвести також і до гуцульських колядок та щедрівок, які стали духовним дорібком усної поетичної творчості серед частини українського народу на обширі Карпатських гір. Гуцули заселяють свою вузьку, гірську батьківщину від Спішу на заході аж до Кімполюнга на сході, на Буковині та по обох схилах Карпат - дещо на північ від Пруту і Черемошу та над Угом, Ляборцею і горішньою Тисою на півдні. В чудовій лісистій країні поселення, бідній на хліб та урожай, серед життєвих недостатків і при незначній освіті, гуцули зберігали свої мовні говірки, звичаї і специфічний спосіб життя, завдяки своїй неподатності на винародовлювання та дуже незначному впливові чужинців.³

Спосіб давнього гуцульського життя під час зимового святкового круга знайшов своє відображення в колядках та щедрівках --- усних поетичних творах, які, без наперед означеної теми, творились

шляхом імпровізації безіменним автором чи авторами і жили в пам'яті гуцулів та стали відгомонам давніх віків за допомогою поетичного настрою, вислову та цікавої форми.

Література усної народної творчості, з її слідами глибокої давнини, привертала до себе увагу істориків, музиків, мистців; вона була сполучником давньовіковості з сучасністю й таким чином сприяла продовжуванню писемної індивідуальної літератури. Визначні поети, письменники, як Шевченко, Л. Українка, Байрон, Скот, Гюго, Гайне, Пушкін, Лермонтов, Міцкевич та інші, часто вдавалися до джерел народної поезії, студіювали її поетичні образи, форми, зміст і мову, шукали в народній поезії натхнення та способу вислову, пов'язуючи власну поетичну творчість з поетичними елементами рідного народу.

Особливу увагу звернув на підґрунтя в українській колядці чи щедрівці О.Ф. Міллер, вказуючи на те, що "малорусская", себто українська колядка і щедрівка в історичному відношенні вивчаються як органічна частина "малорусской жизни", пов'язаної з тим 4 грунтом, на якому вона зародилася. Про тенденційність чужинців в дослідях над українською народною поетичною творчістю та її підґрунтям М.Е. Халанський у своїй дисертації відмітив: "--- Не с великорусскими былинами в руках, а с летописью нужно отыскивать следы древней истории в современной малорусской писенности--- Данные великорусских былин сами по себе еще не могут служить критерием древности известного эпического факта... Малоруссы не уступают великоруссам если не в количестве то 5 в качестве воспоминаний о древних временах."

Дослідники шукають у спадщині народного поетичного творення, в якому збереглися погляди на життя, загальний світогляд та

моральні принципи народу. Дослідники відмічують також, що народна творчість — це свідок минулого й одне з важливих джерел історії народу. Ось і тому вона має особливе значення в визначенні окремішності народу та його давнього громадсько-суспільного життя.

З визначних дослідників української народної творчості — таких як О. Пипін, О. Огоновський, П. Чубинський, В. Антонович, М. Драгоманів, І. Франко, В. Весоловський, О. Дей, Іван і Філарет Колесси, І. Свенціцький, В. Шухевич, О. Потебня, Х. Вовк, М. Сумцов, М. Максимович, І. Срезневський, Н. Коробка, О. Афанасьєв, В.М. Перетц, М. Грушевський, О.Ф. Міллер, Х. Ящуржинський, М. Драгоманов та інших — Володимир Гнатюк був мабуть найглибше стурбований долею гуцульських поетичних надбань колядочного круга. "В одній Гуцульщині — писав дослідник — заховалися вони (колядки) ще в повній, первісній архаїчності, але й то не на дуже великім просторі." І з гірким болем продовжував учений: "--- колядки вигибають поволи та, що коли не піддержиться їх у пам'яті народа --- вони можуть зовсім затратитися". Інтуїція в відгадуванні істини майбутнього та дослідницькі висновки Володимира Гнатюка вплинули на його хоч дуже гіркі, але влучні передбачення щодо гуцульських колядок. В цьому нас переконає слідуюча цитата.

В 1938 році, в СРСР було опубліковано про радянський фольклор обширну працю радянського вченого Ю.М. Соколова, в якій знаходимо наступні твердження: "The thematics of Soviet folklore are exceedingly diversified and distinct in essence from the thematics of the time prior to the October Revolution. At that time, as in the prerevolutionary folklore of all nations, there predominated either the themes of remote antiquity (in the epic), or the themes of personal emotion and narrow family life (in the song lyric). In the oral creation of our own era, popular interests have definitely

shifted from antiquity to the contemporary period, from a world bounded by narrowly personal experiences and family relationships, to the vast expanses of nation-wide and international political questions and problems --- The grandeur of the events of the revolution, of the civil war, of the struggle with the Interventionists --- all these have relegated the ancient thematics to the background in the creative art⁸---" "The new Soviet songs were one of the striking and productive forms of political agitation and propaganda, one of the means of the conflict for solidifying the socialist regime. The role of Soviet folklore on the anti-religious front is also very great--- The popular songs --- about priests, mullahs, and rabbis --- were given a new and militant sharpness in Soviet folklore"⁹

Наведені рядки з праці Ю.М. Соколова показують, що в СРСР, в склад якої входить тепер також і батьківщина гуцулів, внутрішню спонуку, наснагу й особисту волю одиниці в усній народній творчості підпорядковано ясно окресленому зовнішньому примусові політичної доктрини. Щирість вислову заступлено ззовні визначеним змістом без порушення форми. Індивідуальну творчу спромогу та емоцію спрямовано на услуги політичної пропаганди й атеїзму, щоб таким чином не допустити до виявів національної окремішності та щоб контролювати духовність одиниці й ізолювати її від національної віри, традицій, звичаїв, національної історії тощо.

В цій праці про гуцульські колядки та щедрівки зроблено намагання звернути увагу на причини їхнього виникнення та на їхню оригінальність, самобутність і народність, на поетичні образи, які зародилися в душі безіменних народних поетів без зовнішнього впливу і якими пов'язано народну старовину духовно й територіально в одну цілість з дорібком словесної літератури.

Крім того, ми звернули увагу на тематику, форму, на світогляд

і художній метод, якими гуцульські народні поети намагалися краще та яскравіше висловити власні почування в обставинах життя, щоб міцніше почувати себе на ґрунті своєї сучасності.

В опрацюванні звуковості гуцульських колядок і щедрівок нам необхідно було, де появлялася потреба, унаочнювати деякі рядки, строфи чи звукозакінчення фонетичною транслітерацією, щоб таким чином віддати більш правдивий відтінок гуцульської говірки. На відміну графічній, фонетичну транслітерацію позначено окремими прямокутними дужками [] нпр. >білий віл<, що відповідає фонетичному записові [б'ілий в'іľ] .

В.Н.

ПРИМІТКИ ДО ПЕРШОЇ ЧАСТИНИ

1. Білецький, Л. - Історія української літератури, Українське Церковне Видавництво, Авгсбург, 1947, Том I, ст. 23.
2. Жилко, Ф.Т. - Нариси з діалектології української мови, "Радянська Школа", Київ, 1966, ст. 225.
3. Білецький, О.І. - Матеріали до вивчення історії української літератури, "Радянська Школа", Київ, 1959, Т. I, ст. 370.
Шолом, Ф.Я.
4. Киевская старина, Киев, 1886, Том XIV, ст. 247.
5. див. там же, ст. 248.
6. Гнатюк, Володимир - Етнографічний збірник, Наукове Товариство ім. Шевченка, Львів, 1914, Т. I., ст. IV.
7. див. там же, ст. IV.
8. Sokolov, Y.M. (Akademician) - Russian Folklore, Folklore Associates, Hatboro, Pennsylvania, 1966, ст. 692 - 693.
9. див. там же, ст. 698.

ЧАСТИНА ДРУГА

Звуки та звукосполучення в поетичній образності

Основна особливість поетичної творчості – це відтворення реального світу в художніх образах, які порушують уяву читача чи слухача своїм кольоритом. Мова – це засіб і матеріал, без якого поетичний образ, багатий чи скромний, ніяк не мислимий. За допомогою слів, що творять словниковий запас мови, та за допомогою мовних законів в поетичні образи втілюється чуттєво-сприйнятий кольорит, – себто всебічний малюнок, багатогранність життя в різних формах і проявах. Слововжиток – це багатий скарб мови, в якому, як каже А. Матвієнко "часом криється ціла багатівічна його історія".¹

Людська мова, що виникала й творилася на протязі довгих віків, стала на послугу людині не лише як засіб спілкування в суспільстві, але вона мала рішальний вплив на розвиток свідомості й на рівень мислення людини. Суспільні верстви творили мову народну, з якої опісля викристалізувалася мова художня чи літературна.

Народна мова з наявними діалектами має дві стильові розгалуженості: розмовно-побутову й усно-поетичну, або фольклорну, завдяки якій збереглася найдавніша народна пісенна та розповідна творчість – ціла енциклопедія життя народу з усіма проявами людської душі.² Усно-поетична або фольклорна мова стала основним

засобом творчості в гуцульських колядках та щедрівках і вона цілим діапазоном діалектичної евфоніки зберегла їхні окремі риси обряду, званого з релігійним культом, з життям природи, з порами року та життям сім'ї.

Природа обдарена багатством звуків, які впливають на слухові сприймання людини та стають їй на послугу доцільної орієнтації та комунікації в оточенні. Людина в природі є також обдарена спосібністю творити звуки та відчувати їхню силу голосності, висоту та тембр. Мовники відводять окреме важливе місце мовним звукам, фонетично досліджують і установлюють місце творення звуку та його акустичні явища. Звуки або поодинокі жмутки звуків творять фонemi, які й відрізняють слова від слів за їхнім значенням.³

Дослідження звукових явищ у колядках і щедрівках допомагає розкрити поетичну душу гуцула, його прагнення до милозвучності, гармонійності своїх творень з добром слів за ступнем смисловості та музикальності. Чуття мелодійності мови — одне з істотних якостей, яких намагаються досягнути вправні, досвідчені письменники, доповнюючи при тому доречного використання звукопису, звукових повторів для ефективного художнього зображення.

Колядки чи щедрівки складали не досвідчені майстри, а прості, звичайні люди з народу. Цей протонародний витвір, що походить з передтатарської доби затримався в Гуцульщині ще в повній, первісній архаїчності⁴ й тому він цікавий своєю звукописною, чи евфонічною побудовою поруч інших поетичних форм.

Звукові повторення є природним явищем живої мови й тому

в різних словах одного речення, чи віршового рядка, часто трапляються однородні голосні або приголосні звуки. Звукові повторення, що виступають в виді асонансів чи алітерацій, є засобом мовної виразистості й подібуються майже в кожній гуцульській колядці.

Асонанс, або повторення однакових чи подібних голосних у рядку, в строфі чи в реченні, займає окреме місце в звуковій організації поетичної мови, в її фоніці.

Приклад ч. 1

---В святого Юра труба іс тура

[в с'в'а того йура труба іс тура] [-у-а-у-а-у-а]

А в Господа Бога труба з однорога---⁵

[а в господада бога труба з однорога] [-а-а-у-а-а]

Група звуків [у] та [а] підказує цікаві помічення.

В першому рядочку нашого прикладу в чотирьох останніх словах начислюємо по черзі три [у] та три [а].

У другому рядкові звук [у] урівноважив звуки [а] діаметрально. Складені рядки за добором слів відповідної звуковості надають особливої вагомості змістові та служать своєрідній градації: святий Юрій із трубою з турового рога, а Господь Бог - завершення сили, величі - примат з трубою однорога. Обі труби, неабияких звірів, творять окрему зорову образність та підготовляють слух до виїмково голосного, незвичного трубіння.

Асонанси та алітерації, крім мовної виразистості, якщо вони не випадкові, допомагають підсилити настрій в ліричному творі, в його рядку чи строфах. Організовані піснетворцем

повторення звуків у певну систему є ефективним способом для підсилення емоційності й відчутності поетичного зображення, от хочби в "Парубкова сорочка".

Приклад ч. 2

---На нім сукмана облясована,

[на н'ім сукмана обл'асована], [-а-а-а-а-а-а]

На нім шапочка із бараночка,

[на н'ім шапочка із бараночка], [-а-а-а-а-а-а]

На нім кошуля як біл біленька,

[на н'ім кошул'а йак б'іл б'ілен'ка] [-а-а-а-а]

Як біл біленька, як лист тоненька.⁶

[йак б'іл б'ілен'ка, йак лист тонен'ка] [-а-а-а-а]

Голосні звуки [а] в перших двох рядках нашого прикладу перевищують 33.3 відсотками звуки [а] в останніх двох рядках. Таким прийомом звуко - укладу підкреслено багатство зовнішнього одягу та відмічено властивості спіднього одягу не переоцивши його гігієнічної повсякденної естетики.

Дуже часто в ліричному образі колядки відображуються думки й почуття, досвід і нахили тієї особи, про яку піснетворець складає рядки, залишаючи при тому яскравість, самобутність та неповторність власної індивідуальності. В ліриці люди і події та явища навколишньої дійсності знаходять таке ж широке та всебічне відображення, як і в драмі чи опері. В гуцульських колядках це відображення здійснюється особливим шляхом через розкриття внутрішніх переживань піснетворця, зумовлених участю його в житті тієї громади, до якої він

належить. Слова співця — відгомін народного життя, а душа його — сумління народу, що з ритмікою та мелодією колядки творить не що інше, як "народну оперу Гуцульщини".⁷

Приклад ч. 3

Ой сиди, сиди, йиблучко держи,

[ой сиди, сиди, йиблучко держи] [-и-и-и]

Йиблучко держи тай шьиро злотне.

[йиблучко держи тай ш'иро злотне]

А пришла ид ній йиї мамочка:

Параско душко, верж ми йиблучко!

[параско душко, вержми йиблучко] [-о-о-о]

Я вам ни вержу, милому держу---⁸

[йа вам ни вержу, милому держу] [-у-у-у]

За допомогою голосних звуків [и], [о] та [у], відповідно організованих, народний поет розкрив образ зоровий в невідступній сполучі настрою дійових осіб про щось душевне, питоменне: звернене прохання матері до дочки не знаходить сподіваного послуху, а дочка не повинується волі матері не зі злоби — у душі дочки криється інша мотивація. Молода гуцулка держить яблучко, неначе прабабка сва для милого-чорнобривого. За яблучком криється мотивація кохання — вічна тема в літературі, психології, основах моралі, етики тощо.

Розглянемо ще асонанс в іншій композиції голосних звуків, без яких образ набрав би іншого кольориту.

Приклад ч. 4

Виросла сосна тонка, висока,

[виросла сосна тонка висока] [-о-а-с-а-о-а-о-а]

Тонка, висока, у корінь глибока, ---⁹

[тонка висока ў кор'їн' гл'їбока] [-о-а-о-а-о-а]

Чергування голосних звуків [о] з [а] допомогли створити зорову картину з осамітненою сосною, а наш зір наче вимірює вертикальність, стрункість і простір.

Засоби мовної виразистості в гуцульських колядках, побіч показаних асонансів, поширимо тепер на алітерації, які в мереживі звукосполучень підсилюють не лише мовну прикрасу, а й служать доповнюючим засобам вислову.

Алітерація, це повторення однакових чи подібних приголосних у віршованих рядках, фразях і строфах для підсилення звукової й інтонаційної виразності та музичності.

Приклад ч. 5

По горі, горі павоньки хог'и,

[по гор'і, гор'і павон'к'и хог'и] [п г р' г р' п н' к]

Зор'или! Зор'или зорі дуже

[зор'или зор'или зор'ї дуже

раненько по горі!

ранен'ко по гор'і] [з р' л з р' л з р' р н' н' к' р]

Павоньки ход'ит, пір'инько рон'ит ---¹⁰

[павон'к'и ход'ит п'ір'ин'ко рон'ит] [п н' к' п'р' н' к' р н']

Три, скромні здається, рядки нашого прикладу показують, що у свідомості й душі народного співця передомилось і вилилось

досить оригінальне поєднання алітерації при зіставленні значення трьох слів — трьох різних понять — трьох різних світів: гора, як частина мертвої природи; зорі, небесні світила темної ночі, які безперервно мучили думки прадавньої людини і яким приписували окрему, надприродну силу впливу на життя земське та пава-птиця живучого світу, — якої чудове-барвисте пір'я з візерунками серця, підкови та колішат символізувало "соняшні проміння"¹¹ Даждьбога.

Лабіальні [п], в першому рядку, урівноважено горловими дзвінками щілинними [г], вібрантними язиковими палатальними [р'] і замкнуто палатальними — передньоязиковим [н'] та задньоязиковим [к']. В алітераційну тканину другого рядка густо вплетено язиковий палатальний вібрант [р'] поруч передньоязикового [з], велярно-зубного [л] та палатальних — передньоязикового [н'] і задньоязикового [к']. Третій рядок підсилено палатальними — [н'], [к'], які допомагають унаочнити символізовану силу променів сонця — "пір'ячко роньит".

В багатьох колядкових строфах бувають алітерації випадкові. Однак зазначимо, що для вираження особливої думки, сильнішого внутрішнього почуття, ефективного зорового образу чи слухового настрою творці колядок, для деяких рядків чи строф, підшукували слова з народного словника з такими повтореннями голосних чи приголосних, якими можна було підсилити звукову чи інтонаційну виразистість. В цьому переконують нас ще такі приклади:

Приклад ч. 6

---Ци бис ми сковаў кований пояс?

[цибис ми сковаў кований по́яс] [с-с-кова-кова]

Та из останку золоту тканку, ^{I2}---

[та из останку золоту тканку] [-танку тканку]

Приклад ч. 7

Їк лусло, трісло з вишного неба,

[їек лусло тр'ісло звишного неба] [-сло-сло]

Вси тоти гати попирирвало, ^{I3}---

[ўси тоти гати попирирвало] [-ти-ти-п-п-р-р]

Приклад ч. 8

Ци громи громе, ци дзвони дзвоне?

[ци громи гром'е ци ђвони ђвон'е] [гром-гром-ђвон-ђвон]

Громи ни громе, дзвони ни дзвоне, ^{I4}---

[громи ни гром'е ђвони ни ђвон'е] [гром-гром-ђвон-ђвон-]

Зупинимося ще над ономатопеїчним рядком - (у нашому прикладі ч. 7) - "Їк лусло, трісло з вишного неба". Цей вдалий, прекрасний поетичний вислів своїм змістом сягає до спільних поглядів індоевропейської родини на природу та її явища. В давній мітології народів германських, в древніх литовців, в віруванні народів іранських та індійських погідне небо, захмарене чи в гromі і блискавицях почитувано за найвищу світову силу - за володаря всего живучого. ^{I5} Навіть грецький історик Прокопій, що жив у шостому віці по Хр., так характеризує віру причорноморських жителів: "Вони признають владикою єдиного бога, що посилає блискавку" ^{I6}

Приклад ч. 9

---Золотим кубком мут попи пити,

[золотим купком мут попи пити] [-м-м-м-п-п-п]

Золотим чільцем меш си вінчѳити, ---
I7

[золотим ч'іл'цим меш си в'ін'ч'ити] [-м-м-м]

В прикладі ч. 9 зоровий образ та діяльність персонажів підкреслено алітераційними [м], які збігаються поруч у першому й другому рядкові: [---купкоМ Мут---], [---ч'іл'циМ Меш---]. В художній мові такий збіг звуків вражає вухо й він важкий для вимови. Невміле й недоречне вживання письменником звукопису, себто звукових повторень, є одним з недомагань літературного твору. Вимогу, яку ставлять вправним письменникам не годиться відносити до народних творців колядочної лірики, яка своєю щирістю вислову зберегла загальнолюдське звучання та нев'янучу красу духовного надбання в фольклорі.

В гуцульських колядках досить важко визначити перевагу тих, або інших звуків в алітераціях і асонансах. Підбором слів за певною звуковістю досягнуто часом бажаних ефектів. І коли ця інструментація, в певних випадках, допомагає народним поетам викликати в слухача бажаний настрій, то іноді звуків вживали так, що вони, крім настрою, завершують певну картину.

Приклад ч. 10

По підгірічку коником грайут,

[по п'їдг'ір'ичку коником грайут], [п-п-г-р-ко-ко-г-р]

Ой грайут, грайут тай вігравайут. ---
I8

[ой грайут, грайут тай в'їгравайут], [ой-гр-ай-ут-гр-
ай-ут-ай-гр-й-ут]

Приклад ч. II

Віявиж личко на оконічко,

[в'ійавиш личко на окон'ічко],

[-чко-око-чко]

А з оконічка на подвірічко¹⁹ ---

[а зокон'ічка на подв'ір'їчко],

[-око-чка-чко]

Відмінною інструментацією надано похмурого забарвлення давньому лихоліттю, яке не загубилось, не затерлось у віках безслідно.

Приклад ч. I2

Твоє подвіре орда забрала,

[твое подв'ір'и орда забрала],

[-од-ір-ор-да-ра]

Орда забрала, татаре взели,

[орда забрала татари вз'или],

[-ор-ра-ла-ар-ли]

Татаре взели, в полон займили²⁰ ---

[татари вз'или ў полон займили]

[-ар-ли-ол-ли]

Народний майстер часом сугестивно, ніби непомітно будує довші, або коротші строфи на постійних повтореннях і рівночасно користується іншим засобом звуковості, чи радше звуконаслідуванням - ономатопеєю і таким чином звуки людської мови своїм звучанням нагадують зображуване явище. Безперечно, високомистецької ономатопеї в творах Шевченка не будемо співставляти з ономатопеїчними звуковідтворюваннями в гуцульських колядках та щедрівках. Нам іде про те, щоб відшифрувати в душі гуцульських піснетворців ту щирю простоту вислову, на яку його душевна потреба була спроможна для мелодійного світовідчування.

Приклад ч. ІЗ

---Зйїдеш на мости, задзвенъат мости,
Задзвенъат мости дорогим каменем
 Зйїдеш на гати, зашумйат гати,
Зашумйат гати лъацькими шати;
 Зйїдеш на лъїса, зашумйат лъїса,
Зашумйат лъїса паволоками; ---²¹
 ---Ой шумит, шумит, гей дубровонька, ---
 Чогож ти шумиш гей дубровонька ---²²
 ---Ой десь се взяли буйні вітрове,
Буйні вітрове, шарті дожджове,
 Тай зашуміли в жемчужній траві,
 Та задзвеніли в золотій рясі ---²³

В гуцульській говірці для підсилення настрою допасовували такі поетичні слова, які за своїм звучанням відображують хвилеве зображуване явище. Зелена діброва шумить і перекликається шумом з буйними вітрами й "шаркими" дощами в "жемчужній" траві. Все дзвенить в золотій рясі, а мости дзвенять сріблом, золотом. Такий засіб поетичної ониматопеї підсилює ту співзвучність, яку втрачено через неповну риму, або риму досить монотонну.

Приклад ч. І4

---Зашуміт, гати, ружними сукни ---
Задзвиніт, мости, сріблом, золотом.
Зашуміт, ліси, самов кідринов ---²⁴

Гуцульські майстри радо й дуже часто переплітали поетичні колядочні образи сріблом і золотом, а це в давніх русичів мало

неабияку магічну силу заклання: "Нехай підпадем під клятву від Бога, котрому віримо, Перуна і Волоса --- нехай будемо золоті, як золото (так поживнемо) і своєю зброєю нехай будемо посічені (присяга складалась на золотих окрасах зброї)" ²⁵ записано в умові Руси з Греками 971 р. Спільний мотив повір'я в незвичайну силу золота серед гуцулів та давніх русичів підсилює, на нашу думку, твердження про пересування давнього розселення. В VI віку "подністрянська, тиверсько-улицька людність, правдоподібно, пустилася горі Дністром і Прутом до карпатських та закарпатських країв" ²⁶, а з IX віку степова людність повторною хвилею "зміцнида кольонізацію" --- і "мабуть на її рахунок треба покласти залюднення гірських карпатських країв" ²⁷

Образ набирає живучої яскравості також тоді, коли слова за уявленнями пов'язується в струнку думку так, щоб вона хвилювала наші почуття. Зв'язок між уявленнями, - при якому одне уявлення в свідомості людини викликає інші, - зумовлений або подібністю, або контрастом, або суміжністю в часі чи просторі. Все це допомагає найлегшій сполуці ідей в асоціативній образності під час творчого натхнення. В прикладах ч. 12, 13 і 14 народний поет вдався до зіставлення явищ, здавалося б на перший погляд, далеких, контрастних, незвичайних, ніби нехотя зачеплених. Цим він досягає окремого емоційного впливу на слухача.

Стилістичні звукові прийоми, або анафори поширені здавна в літературі. Анафора допомагає в організуванні поетичної мови, а це полягає на тому, що на початку віршових рядків чи строф повторяються однакові співзвуччя, слова чи синтаксичні конструкції. В деяких колядках можна запримітити, що гуцульські

віршотворці дбали про те, щоб внутрішній спів передався слухачеві душевним забарвленням, щоб те, що звучить у серці, вийшло назовні та втілилось у музиці слова за допомогою анафоричних побудов:

Приклад ч. 15

---У тебе воли все половіі,
У тебе плуги все золотіі.
У тебе двори все кидровіі,
У тебе столи калиновіі ---
У тебе лани, як загаї,
У тебе хліби, як тихий Дунай ---²⁸

Звукову анафору (в прикладі ч.15) побудовано на осамітненому початковому звукові [у], який пов'язано з особово-присвійним прикметником, надаючи таким чином окремого значення змістові твору. На тридцять дев'ять колядкових рядків начисляємо аж двадцять зі звуковою анафорою [у], або 51.3 відсотків.

Прекрасно звучить у гуцульській колядці анафора, побудована початковим звуком дієслів:

Приклад ч. 16

---Загачу гати льацькими шати,
Зволочу льіса паволоками,
Засьйу поля дрібноу жемчугоу ---
Зйідеш на поля, засьвітътат поля,
Засьвітътат ---²⁹

В іншій же колядці, застосовуючи звукову анафору, побудовану на початковому звукові [в], в поєднанні з анафорою словесною-

числівника та іменника – розмальовано трьома рядочками аж три окремі образи в контрасті кольорів:

Приклад ч.17

---В перше віконце - зорі зореют,
В друге віконце - сонечко сходить,
В третє віконце - місяць заходить ---³⁰

Ці чудові три образи зорових вражіннь – три окремі символи, мають свій глибокий корінь у давній мітології та мітах. Гуцули в своїй вузькій гірській батьківщині з багатю, питоменною Карпатам рослинністю подібно як і інші давні племена, сприймали явища природи за допомогою змислів. Зором вони сприймали світло небесних світил, яких джерело було не лише недосяжне, а й таємниче. Воно ж і викликало чергування дня з ніччю, чи зими з весною.³¹ Коли ж природні явища не пояснювались за допомогою змислів, первісна людина, не маючи інших можливостей, щоб такі явища зрозуміти, вдавалася до фантазії. Створювались уявлення –³² початки мітичного мислення, яке вкладалося в народне вірування, проникало в гущу інших сусідніх племен де перемішувалося зі специфічним віруванням даного племені і уявлюваний образ божества набирал таких чи інших рис. Можливо, що такі міркування й лягли в основу вислову А.В. Перссона в його дослідній праці, де він каже, що бог є створений за бажанням, за вимогою людини,³³ а не людина за подобою бога.

В прикладі ч.17 звуково – словесною анафорою відведено місце для сонця, зірок та місяця, себто небесних світил, які опісля пов'язано з календарем первісної християнської церкви.³⁴

Згадані небесні світила, прославлені в колядках, знайшли своє окреме місце також "у весільних відправах, дуже архаїчних" в яких "сонце, місяць і зорі покликаються на промоторів родового свята"³⁵

В лірично – символічному мотиві, побудованому скромною анафорою прислівниковою, віддав народній співець честь солов'єві, зазуленьці, ластівочці, для почитання деяких птахів, як знак доброї ворожби.

Приклад ч. 18

---Шо ми так тобі пришьєбетали,
Єк соловія я в тузі в лузі,
Єк зазулечка в вишневим саду,
Єк ластивочка тай при цим дому.³⁶

В іншій колядці автор, роблячи екскурсію у минуле історичне, розкриває риси волелюбства й непокірності перед наїзниками. Оборона рідної землі за допомогою наємного воїна відтворена свіжо й поетично, де брак кінцевої рими заступлений прийомом синтаксичної анафори – довшої словесної конструкції на початку рядків:

Приклад ч. 19

---Шо то я вам дам по коникови,
Шо то я вам дам по одні шабли,
Шо то я вам дам по одні стрільбі---³⁷

Іншим поетично – фонічним засобом поруч анафори є епіфора, або повторення окремих звуків, груп звуків, слів, а інколи

й цілого вислову наприкінці віршових рядків чи строф, або в різних місцях одного й того самого рядка. Різноманітні епіфоричні прийоми надають віршеві окремого чуттєвого забарвлення. При стрункій системі зображення образів словами з підібраними звуками, вірш набирає ширшого поетичного втілення, при чому ритм укладається більше плавно. Підбір слів та допасованість звукосполучень служить теж, так би мовити, магічній силі вислову.

Пісенною безпосередністю та широкою простотою виражено почуття – побажання голові родини, пов'язавши рядки кінцевою епіфорою зі звукоповтореннями в прикладі ч. 20

1. ---Гречному пану, пану Івану.

[гречному пану пану ивану] [-ану -ану -ану]

2. Ой дай вам, Боже, що ў поли ўроже,

[ой дай вам божи що ў поли ўрожи] [-ожи -ожи]

3. А ў поли ўроже, а ў току буйно,

[а ў поли ўроже аў току буйно] [-йно]

4. А ў току буйно, ў пасіці рійно,

[а ў току буйно ўпас'іц'і р'ійно] [-йно -йно]

5. У пасіці рійно, ў коморі поўно ---³⁸

[ў пас'іц'і р'ійно ўкомор'і поўно] ---[-йно -уно]

Крім епіфори, помічуємо теж звукову анафору [а у] в третьому й четвертому рядку нашого прикладу й таке звукове повторення двох прийомів по сусідству зовуть симплокою.

Небесним світилам, звірям, птицям, деревам, рослинам, воді, вогневі, явищам природи й різним числам приписували гуцули, подібно як і інші народи, окрему силу впливу на життя земське.

Число 700 зі своїм мітичним значенням збереглося в мітах давньої Еллади, помандрувало між балканські народи, над Дніпро, а звідтіля оселилось між гуцулами й стало в колядках одним з фольклорних мотивів вірування.

Побіч числа 700 окреме значення в колядках мали числа три і дев'ять, сім і дванадцять та інші. Число дев'ять пов'язувалося з місяцем - дуже давньою календарною одиницею, яка "складалася із 3 фаз-по $3 \times 3 = 9$ ночей".³⁹ Дерево появляється окремим мітичним символом давніх вірувань і в поодиноких народів є воно різне за своїм родом. Можна відмітити, що в старинній грецькій мітології деревце винограду Бакха мало своє окреме почитання. Дослідники найдавніших мітів відмічують, що в почитанні рослин можна найти зародки великих релігій та що першим елементом у космогонії є дерево життя, або святе дерево. Мотивам повір'їв гуцулів у магію чисел, в силу дерева та місяця - якому приписували окреме значення, відведемо видні місця серед епіфоричної композиції прикладу ч. 21

Йа у лісі, у лісі, йа у медоборі,

[йа ў л'іс'і ў л'іс'і йа ў медобор'і] [л'іс'і л'іс'і]

Блудили блудці сімсот молодціу, ---⁴⁰

[блудили блуц':і с'імсот молоц':іў] [-луц':і -лоц':і]

Ой садом, садом, тай виноградом ---⁴¹

[ой садом садом тай виноградом] [-адом -адом -адом]

Вой забарив си місяць у крузі,

[вой забарив си м'іс'ец' у круз'і] [-руз'і]

Місець у крузі, гість у дорозі.

[м'іс'ец' у круз'і г'іс'т' у дороз'і] [-руз'і, -роз'і]

Ой ишлож тудав бай девять купців,

[ой ишлош тудай бай дев'ит' купц'іў] [-ц'іў]

Бай девять купців, хлопців - молодців --- 42

[бай дев'ит' купц'іў хлопц'іў молоц':іў] [-ц'іў, -ц'іў, -ц':іў]

Дотепер ми зупинялися над милозвучністю, або на окремих мовних елементах у колядках Гуцульщини. Це було конечне тому, що звучання слова являється оркемим з допоміжних засобів підсилення виразистості й емоційного забарвлення мови поетичних творень. Окрему функцію відводиться в поетичному мистецтві тропам, які розглянемо в гуцульських колядках і обговоримо в слі-
дуючому розділі праці.

ТРОПИ

Поет, що змальовує картину життя, намагається відтворити її такими відчуттями і фарбами, які найточніше порушили б наш процес мислення та сприймання. Поетичні образи підсилені гли-
боким почуттям мають незмірно більшу вагу й значення тоді, коли вони глибше осмислені, себто коли ми є в безпосередній розмові з поетом і коли ми його прийоми вислову розуміємо й разом з ним переживаємо.

Посилення картинності, викликання переживання зворушенням, підкреслення подібності або різновидності ознак предметів, наближення абстрактного поняття до яснішого змісту, перенесення людських рис на інші предмети, влучні логічні співставлення - все це вимагає окремих поетичних прийомів, окремого вислову або поетичної стилістики. Влучні прийоми натхнуть вірш поезією

і якомога даліше відсунуть його від примітивної штучності.

В гуцульських колядках і щедрівках подибуємо два види тропів: прості - епітет та порівняння, і складні - метафору, гіперболу та метонімію.

В українській усній народній творчості епітети набрали постійної характеристики та стали невідступними рисами для деяких іменників: білий молодчик, золота грива, золоте сиделечко, срібні підківки, чорноброва дівчинонька, вороний коник, ясне сонечко і.т.п. Часто використовувані епітети в колядках сповняють окреме завдання. Ними висловлюють глибше почуття любови й пошани до того, кого прославляли. Таким чином основні риси оспівуваного предмета чи явища виступали більше підсилено. Розглянемо епітети в колядці "Лови на тура," яка на думку д-ра О. Колесси пов'язана з лунарно - астральними подіями й належить до старинних українських гуцульських колядок.⁴³

Приклад ч. 22

---Гордий молодец в тім прохопив се ---

Коня сідлає, гадку гадає:

"Коню-ж мій сивий, будь ми щестливий,

Поїдемож ми в чистое поле,

В чистое поле, під темний лісок,

За чорним туром, за грубим звіром ---"⁴⁴

Між двадцяти двома словами останніх чотирьох рядків нашого прикладу ми підкреслили сім епітетів, які становлять 31,5 відсотка загального числа слів. В останньому рядку двома гіперболічними епітетами відзначено "грубого, чорного" тура.

Рогатим звірям, у давніх мітах, приписувала людина незвичайну, надприродну силу, а при тому й таємну. Для людини неоліту уявлена потвора з частиною людського тіла, з кінським хвостом, з одною ратицею та головою бізона була символом виключної сили. В мітології давніх єгиптян бик - Апіс походив від місячного саява й усе відроджувався по смерті. Старинні греки вважали барана й бугая за передвісників весни та символом потенціальної сили урожаю й розмножування. Взагалі в індо-європейських мітах тератоморфічні атрибути місяця пов'язували з рогатими звірятами.

З чорним туром - темною частиною місяця в одній зі своїх фаз - зводить бій гордий молодець, ясний півмісяць, щойно в початковій фазі своєї сили саява:

Приклад ч. 23

---І сніпок стрілок не долітає,

І тупий лучок не достріляє,

Ясна шабелька не дорубає,

Тай сивий коник із ніг спадає,

Гордий молодець з страху вмливає,

А чорний турец до него промовляє ---⁴⁵

Автор колядки, "Лови на тура" користувався п'ятиродними епітетами: постійними - гордий молодець, сира земля, буйні вітрове, шарті дожджове, сивий кінь; гоплічними - ясна шабелька; гіперболічними - чорная гора, жемчужна трава, золота роса, щестливий кінь, чорний тур, грубий звір; метафоричними - чистое

поле; та метафорично – гоплічними – тупий лучок. Для емоційності і барвистості образу підібрано такі епітети, що дають зорове відчуття за зіставленням від найясніших до найтемніших кольорів: "золотий, жемчужний (перлинний), ясний, сивий, темний, чорний." Ясні і темні кольори в мітичному понятті зображають певну символіку: ясні – добрі істоти чи явища, а темні – злі, ворожі сили.

"Сніпок стрілок," який можна б утотожити з метафорично – гоплічним епітетом двох іменників, символізує місячні проміння, а "тупий лучок", і "ясна шабелька" за своїм видом нагадують форму півмісяця. В останній своїй фазі він зростає в силу й у затяжній боротьбі, з "чорним турцем" – затемненим місяцем, знову засяє переможно на небозводі.

Високе число іменників в гуцульських колядках відзначається своєрідним забарвленням, себто перевагою іменниково – здрібнілої форми над прикметником – епітетом. Таким прийомом висловлена ніжність, щирість та ласкавість і це заставляє нас думати, що складачі колядок глибоко розвинули в своїй душі любов до людини, до природи, до предметів оточення та до рідного краю. В колядці "Лови на тура" іменниково – здрібніла форма "стріла – стрілка, лук – лучок, шабля – шабелька, кінь – коник, тур – турець, слава-славонька" в своєму забарвленні дещо блідніша за форми в багатьох інших гуцульських колядках, наприклад: "жовті стіноньки, ясні стрілоньки, бистрі річеньки, червона кровця, ясна свіченька, сив соколонько, пишні дітоньки, свята днинка, теплий вітрик" і.т.п.

В філософії відводиться окреме місце гносеології, яка вивчає умови й межі пізнання. Здатність людської думки й фантазії поширює висліди пізнавальної дії. Гносеологічні корені

вросли глибоко в вірування, а мотив сотворення світу звірем або птахом виявляє одну з гносеологічних причин мислення давньої людини в межах пізнавання. Цікаво, що повір'я в творчу силу звіра або птаха має дуже схожі риси у наступних народів: фінських, північно - азійських, північно - американських та південно - східно - слов'янських.⁴⁶ Гуцульську гноселогію про сотворення світу бачимо в колядці, в якій лише два прикметники - епітети надають предметам виїмкового значення.

Приклад ч. 24

А йак то було с почітку сьвіта,
 Не було тогды неба, нї землї,
 А лишень було синее море,
 А на тым мори ой два дубочки,
 На тих дубоньках два голубоньки ---
 Стали радити, йак сьвіт сотворити:
 Спустым сьа ў море до самого дна,
 Віберім собі синий каменец,
Синий каменец, синее небо.
 Віберім собі жоўтий каменец,
Жоўтий каменец жоўтайа землѣа.⁴⁷

Деякі колядки зображують активну боротьбу під час татарських наскоків, а цим показано, що гуцул умів оборонятися від поневолення, обстоював свою безпеку, працю та культурні надбання. В колядці "Цар у полоні" піснетворець виминув довго - описову розповідь про бій завдяки лишень кільком образним епітетам, яким надав колядці - мініатюрці закраски епосу.

Приклад ч. 25

---Коником граєш, царє візиваєш.

Скорож го уздрів, тай мечем ізвив ---

Ой цар невірний красно се просит:

"Віте пусти мене, віте, зотни мене!"

"Ніт, не пущу те, ніт, не зотну те.

Ой повезуж те та в руську землю, ---

Ой поведуж те чорним пожаром,

Ой чорний пожар ніжки підпалив ---

А чорний ворон бай залітає ---⁴⁸

В образах, що зображують багате, заможне життя господаря, пісенний ідеалізм прикрашено такими пісенними епітетами, які, наче силою магії, показують дійсність уявленим бажанням величчя та достатку в піднесеній красі. Щоденне горе та недостатки в часі колядочного круга, хоч на короткий час забуваються і душа лине в обрій щастя.

Приклад ч. 26

---У тебе воли все половії,

У тебе плуги все золотії

У тебе двори все кидровії ---

У тебе ячмені золотії ---

У тебе скрині все кованії ---

У тебе шуби соболєвії ---⁴⁹

Однозначними іменниками, або плеонастичними епітетами, сильніше підкреслено рису предметів та персоножу в нашому прикладі ч. 27

---Дайже ми, Боже, солодку медку ---

---У криници - студни понапувайте ---⁵⁰

---А гречний панич, хлопец - молодец ---⁵¹

О. Дей в окремій праці висловив думку, що жанри колядок - це спадщина, яку перенесли наші далекі предки із вищого ступеня варварства в цивілізацію".⁵² Сліди ж матриярхату в колядках можна б пояснити за О. Деєм географічно - племінним розміщенням та ускладненнями в додержавницький і пізніший період Київської Русі: в часі боротьби з степовими наїзниками, з татаро - монгольською ордою і.т.д. жінка висувалась на чільне місце в господарці та громаді бо чоловіки майже постійно перебували в боях. О. Дей згадує про порівняння жінки з сонцем, але не вияснює цього поетичного прийому.⁵³

Становище О. Дея набирає відмінної риси, коли співставимо з О. Деєм інших дослідників. І. Свенціцький стверджує, що "усі досліді побуту, зв'язаного з обрядним часом колядної пісні, доводять нас до передхристиянських Сатурналіїв, Календ і Діонісіїв - свят у честь плодючої Матері - Землі і Природи" і, що "все те⁵⁴ в'яжеться з давнім людським побутом Єллади і Риму". А.В. Перссон у досліді над релігією давньої Греції відводить окреме місце Сивілі (Sybele) або "Матері Землі", богині всіх богів - непорочному творцеві всього життя - до якої пізніше приєдналось божество чоловічої статі. Її вважали за богиню, яка обдаровує урожайними полями. В віруваннях Близького сходу була подібна Сивілі богиня -⁵⁵ Велика Мати.

Усім цим богиням повір'я приписувало специфічне втілення потенціальної сили запліднювання та розмножування.

В старокитайському віруванні знаходимо схожі риси двох космічних сил - чоловічої та жіночої статі, які формували життя та кермували його змінами.⁵⁶

Вищенаведене піддає нам думку, що Мати - Земля, і Сивіля, і Велика Мати в їхній діяльності, подібно сонцю, обдаровували все життя теплом сонячних променів. Тепло й проміння сонця своєю силою далеко відмінніші за сяйво, за проміння місяця. В українській мові назва >місяць< є іменником чоловічого роду, що й підходить мітичним рисам батька або господаря в протилежність рисам жінки, матері, як джерело теплоти, ніжності, розмножування роду, зачаткові життя.

Приклад ч. 28

---Ой ци є в тебе в Руси батенько?

В мене батенько гей ясний місець! ---

Ой ци є в тебе в Руси матінька?

В мене матінька ясне сонінько!⁵⁷

В усній народній творчості складачі віршів користуються порівняннями. Психічний процес мислення та сприймання уявлених предметів буває менше ускладнений, якщо предмети, для повноти образу, порівнюються наочно з підкресленням подібних або спільних рис характеру, кольору, розміру місця, часу тощо. Сполучники - як, ніби, наче, неначе, мов, немов - часто служать вислову порівняння. Однак найпростішою формою порівняння буває сама підкреслена подібність.

В прикладі ч.28 чудове постійне порівняння збагачено ще й епітетом: батенько гей ясний місець; матінька ясне сонінько.

Вдалим порівнянням за допомогою заперечного вислову гуцульського говору відображено отару овець:

Приклад ч. 29

Зачорніла се Чорная гора,
Вийшла з за неї чорная хмара.
Але не є то чорная хмара,
Али но є то овец турмонька ---⁵⁸

Кінь для гуцула в щоденному житті є необхідним приятелем і за повір'ям, як і інші домашні звірята може розмовляти вночі Святвечора або Нового Року. Череп кінської голови застромлений на дрючині в городі магічним впливом може охороняти капусту від потвор гусениць. Гуцульський віршотворець заставляє коня говорити навіть красними порівняннями:

Приклад ч. 30

Ой пане, пане --- розгадай собі ---
Я тебе виніс а з трох побоїв.
Колим те виніс а з німецького,
За нами стріли землю пороли.
Колим те виніс а з турецького,
За нами стріли, як дробен дожджик.
Колим те виніс а з татарского,
Блиснули мечі, як сонце в хмарі.⁵⁹

Метафорично - заперечним порівнянням з допомогою золота та епітетів намальовано портрет дівчини в щасливому настрої спокою та чарівної величі:

Приклад ч. 31

Ой за стіною за золотою
Не червон мачок все процвітає,
 Дороге панны шубу вбирає,
Дорогу шубу під самим злотом.
 Віходить на двір, двір ся леліє.
 Входить до сіний, сіни сніяют,
Сіни сніяют, лиш не палают --- ⁶⁰

Типи порівнянь у гуцульських колядках різноманітні, часом дуже яскраві й доречні. В залежності від того, що з чим порівнюється, відкривається якість сприйняття.

Приклад ч. 32

---Що ми так красно защобетали,
Як соловійко в лузі в галузі,
Як зазулечка в вишневім садку,
Як ластівочка --- ⁶¹
 ---Яру пшеницю ми бо зіжнемо ---
Ї кіпки складемо, як звiзд на небі,
Як звiзд на небі, так кіп у ниўці.
 Господаренько межи копами,
Як ясен місяць межи звiздами --- ⁶²

У гуцульських колядках досить важко відмежувати метафору від порівнянь. Метафора, звичайно, викликає окремі асоціації й цим уникається штучності вислову або монотонності: метафорою можна глибше розбудити почуття людини, підхопивши особливості одного явища та переністи на нього схожі ознаки другого явища.

Приклад ч. 33

---Видтиў димове стоўпами стали:
То ни димове, кінські духове,
 А у тім димі два люди слаўні:
 Одно ми слаўний коню вороний,
 Ишьи слаўнішший та гречний пане, ---⁶³
 ---Вийшла під гору чорнуйов хмаров,
А зійшла ў село дробен дощиком,
Увійшла до сьіний йасним соньічком ---⁶⁴

Гуцульські співці спромоглися на окремі метафори з мітичним символізмом, надавши їм закраски індивідуальної своєрідності ліричного таланту.

Приклад ч. 34

---Скличемо женьцьів - сьімсот молодцьів;
 До уйізаночок - сьімсот дьівочок.
 Ой звеземож ми на край Дунаїа,
 Складемо - же ми ў велику стирту,
 Тай завершимо сивим соколом ---⁶⁵
 ---Упала з неба біла доріжка,
 Ой тов доріжков газдиня ішла ---⁶⁶

В гуцульських колядках гарними поетичними образами відзначено "Дунай" - ріку рік (приклад ч.34), - символ води, що поруч дерева, каменя, птиці тощо, має в космогонії своє мітичне значення.

Людина в давніх віруваннях уважала всі навколишні предмети та явища природи за живі істоти, які беруть участь у людському житті. Таке примітивне мислення про персоніфікацію шляхом

розвитку знань перетворилося на уособлення або прозопопею - поетичний засіб яскравішого забарвлення картин життя. Уособлення в гуцульських колядках часто буває різновидом метафори. Наведемо поетичний образ, в якому природа з психічними познаками людини турбується урожаєм.

Приклад ч. 35

---Зажурили си гори, долини,
Гори, долини, всі полонини,
Шьо не зродило жито, пшениця ---⁶⁷

Гуцульські поети вміють різно застосовувати відповідні уособлення. Об'єкт, про який говорять, відзначають певним душевним станом людини, який викликає окремий настрій, глибше почуття.

Приклад ч. 36

Місяць шукає поради в ясної зорі:

---Та місяць ясен по небі сьвітит,
Та сходить він сі з ясноу зоренькоу
И пита місяць ясної зорі:
Ясна зоренько, ти сьвітовая ---⁶⁸;

дикий вепр говорить про свою войовничість:

---У мене зброя - золотії кла ---⁶⁹;

діброва сповнена радістю шуму про мітичне число дев'ять:

---Чо-ж ти, дуброво, так зашуміла?
Ой есть бо міні чого шуміти!
Ой я дуброва з девять горами ---,⁷⁰

а кінь гордиться своїми прикметами:

---Золота грива коня окрила,
Срібні підківки землю пишуть,
Кленові ушка ради слухають, 71
Щовковий хвостик сліда замітає.

Іншим видом складних тропів бувають алегорії та символи. Алегорії своїм часто прихованим змістом становлять абстрактне поняття, зодягнене в поетичний образ. Казки, звичайно, побудовані на алегоріях, якими наділяється звірів окремими прикметами характеру людини. В гуцульських колядках, натомість, алегорії, за способом побудови, можна б розглядати як різновид метафори з широкою символікою, часто з переносним значенням, на основі подібностей.

Гуцульське плем'я під впливом темних борів та зелених полонин надало своєму культові своєрідного мітичного забарвлення. Нечисті сили вважалися причиною нещастя чи неуспіху, а чисті сили дружно допомагали в щоденному житті гуцула. Пов'язані символи в примітивну космогонію, медитації про люнарно - астральні сили впливу на життя земське; уява надземного щастя та субституція нужденного життя фантастичними статками; діяльність співчутливого божества в житті земському та його відповідальність за долю людини; довколишність природи, таємниця запліднювання, розмноження, завмирання та відживання; зміни в сонцестоянні; сила, як окремий чинник у життєвій діяльності - все це втілювалось у поетичних образах дохристиянських колядок. Все це відтворено яскравішими або слабшими алегоричними поняттями з метафорично-символістичною закраскою.

Дохристиянські мітичні поняття в формі алегоричних символів знайшли своє місце також в окремому циклі гуцульських колядок з жанром та символікою християнською.

Приклад ч. 37

---Бере цвітоньки, дві галузоньки:

Одна галузка калиновая,

Друга галузка малиновая.

А при вершечку два сиві пташки.

У малинові сиу зазуленька,

У калинові сиу соловійок ---⁷²

---Все в рік гостеве, все ни простіі,---

Старше колі́дник - світлоє сонце,

Друге колі́дник - єсний місяцю,

Трете колі́дник - з дробен дошъику ---⁷³

---На першім хресті - сонце у весні,

На другім хресті - місяць у креслі,

На третім хресті - зоря зза моря,

Зоря зза моря - два - три престоли ---⁷⁴

Гуцульські віршотворці в образності колядок залюбки користувалися перебільшенням. Ознаки предмету чи об'єкту, явищ природи чи звукових явищ зображували такою гіперболою - перебільшенням, яка своєю силою підбору слів надавала окремій виразистості, глибшій образності; якою поглиблювали вияв захоплення та унаочнювали загостреність. Колядочні гіперболи надали діалектичній мові окремій типічній урочистості та забарвлення.

Приклад ч. 38

---Ой як затрубит я в роговую,

То чутиж було я в Московщину;

Ой як затрубит я в костеную,

То чутиж було я в Угерщину;

Ой як затрубит я в золотую,

То чутиж було попід небеса,

Попід небеса, аж на небеса.⁷⁵

В першому віку по Хр. римський історик Тацит згадує, що слов'яни на пограниччях з фінами й німцями мали познаку "забіяк". Вони нападали, розбивали й зникали в лісах та горах.⁷⁶ Наводимо уривок з колядки, в якому гарними гіперболічними порівняннями, епітетами та гіперболічними метафорами наближено час до записок Таціта.

Приклад ч. 39

---Зорьют зорі, ловіте коні,

Срібні зубелці позакладайте ---

Грyinемо кіньми, як грім на небі,

Лиснемо мечем, як ясен місяць,

Пустимо стріли, як дробен дожджик,

Пустимо стріли ў німецьку землю.

Німецьку землю та звоємо,

Ой звоємо та зрабуємо,

Та наберемо ўсе здобиченьки:

Злота не міру, срібла не ліку ---⁷⁷

В роздумах про сотворення світу гуцульський народний поет підкреслив діяльність Господа та св. Петра гіперболічним висловом і надав прикмет людського характеру.

Приклад ч. 40

---На стіу си склониу, слезку йурониу.

Йа з тої слезки стала кирничка,

А у тій кирничци Христос си купав,

Христос си купау йиз сйитим Петром.

Купаючи си сперечіли си.

Ой Господь каже, шо земя шьирша,

А Петро каже, шо небо шьирше ---

Шо шьирша земля, йик боже небо.

Небо меншеньке, бо усе ріуеньке ---⁷⁸

В древньому віруванні індійському, єгипетському та грецькому мед мав чудодійну силу різного змісту. Міноан-микенайський міт згадує про сина Міноса, який знайшов свою смерть у жбані з медом і за діткненням життєдайною галузкою він воскрес. У древніх слов'ян мед та вино наділювали теж чудодійною, життєдайною силою, (мед-ущільнена субстанція і вона не горить), і цей мотив повір'я занесено гіперболізованим висловом у гуцульську колядку.

Приклад ч. 41

---Навчила мене рідная мати ---

Три рази - рази в ночі встаючи,

А в винї, в меду все купаючи ---⁷⁹

Слово, за своєю функцією в мові, часто має забарвлення багатозначності. Утворення нових значень слів обумовлене прикметою людської свідомості та потребою і діяльністю людини в повсякденному житті. Завдяки цьому поширюється словник мови. Типи утворення нових значень слів вказують на широкі можливості

мови - як будівельного матеріалу усної словесності чи художнього творення. Багатозначність слова часто допомагає укласти думку так, щоб затримати дещо довше увагу на сказаному; щоб більше увиразнити його, посилити емоційність, а при цьому й ритмічність мови. Такому прийомові побудови думки, в гуцульських колядках і щедрівках, служать слова, вирази чи довші вислови, які можна відвести до тавтології. Тавтологічним прийомом, нерідко за збереженням кореня слова, фраза набирає особливішої смислової повноти.

Приклад ч. 42

Ой рано, рано зор-і зор-ьили ---
 Уставайти д'горі зор-ьют зор-і ---⁸⁰
 ---Коня сідлає, гад-ку гад-ає ---⁸¹
 Ой торг-ом торг-ом торг-овицею ---⁸²
Мост-ила мост-и жуковинами ---
Гат-іт се гат-и дрогоми шати --
Сад-іт се сад-и все виногради ---⁸³

Гуцульські віршотворці в своїй стилістиці часом в'язали думки так, що висловлювали ціле за допомогою однієї з найвиразніших сторін предмета його відношення чи якості. Часом якась подробиця предмета, явища, чи події звертає на себе увагу й служить засобом окремої характеристики. Такий підхід у поглибленні поетичної образності зовуть синекдохю, яка, в гуцульських колядках з питомим діалектним кольоритом, наближена то до епітету, то до метонімії. Ця остання утворюється шляхом перенесення значення з наслідку на причину, або й навпаки - з причини на наслідок. Метонімічним засобом привертається увагу не лише на те, що містить

у собі предмет, але і на його форми. Метонімії побудовані теж на тому, що річ чи предмет називаються замість їх власника. Замість того, щоб коротко сказати - вродливий, багатий легінь, його змальовують так:

Приклад ч. 43

---Я зза коника зорі зорьют,

Я зза шьипочки місяць сіяє,

А зза перочка сонечко сходить ---⁸⁴

---Щож она діє? Золото пряде---⁸⁵означає працю над повісмом, а неназвані "чорні" очі вивели такими поетичними висловами:

---Урвала собі чорного терну,

Та приложила т своїм оченькам:

Коби у мене такі оченька ---⁸⁶

ФІГУРИ

Контексти гуцульських колядок та щедрівок зі своєрідною синтаксичною побудовою фраз, іноді з відхиленням від звичайних загальноприйнятих норм, наводять нас на позначки фігур. Складачі колядок підхоплювали нероз такі вирази, якими могли краще підкреслити виразність вислову чи думки. Такий підхід у поетичному творінні, думаємо, служив подвійній меті: фігури посилювали емоційність говіркової мови, урізноманітнювали її і таким чином вона знаходила сильнішу духово - мовну сполуку з середовищем.

В лексичному складі гуцульської говірки, крім місцевих слів, подибуємо діалектизми, архаїзми, вульгаризми та запозичення — румунські, угорські, тюркські, польські, німецькі і російські.

Безперечно, все це вплинуло місцями на синтаксичну, чи логічну непослідовність, а при цьому й на відхилення від граматично - правильних конструкцій. Але в гуцульській говірці є щось своєрідне, зумовлене поглядами на життя, суспільним середовищем, рівнем культури, характером, психологією малої групи, даними обставинами тощо. Тому то й гуцульська колядочна мова відповідає характерові та світоглядowi тієї людини, з уст якої ми її чуємо. Наведемо кілька прикладів - колядочних анаколуфів (рід фігур), що означають синтаксичну або логічну непослідовність і відхилення від граматично - правильних конструкцій та від прийнятих норм.

Приклад ч. 44

---Попи в престолах, деки у столах ---;⁸⁷

орудний відмінок - перед престолами, за столами заступлений місцевим.

---Ой я си маю чим пофалити ---;⁸⁸

від дієслова, в якому фонемі - /хв/ заступлено фонемою /ф/ відокремив складач вірша частку - ся від "похвалити" і переніс її перед присудок.

---Ясні шаблоньки за боутиченьки ---;⁸⁹

[Йасн'і шаблон'к'и за боўтичен'к'и.]

називний відмінок "за боутиченьки" - польонізм від >but, busik<- повинен бути висловлений орудним "за чобітками". В жіночому іменникові шабл-оньк-и суфікс -оньк- не відповідає морфологічному -ельк- з рухомим "е" в здрібненому іменникові "шебелька" від "шабля". Миже тов звірю сивий оленій ---⁹⁰ повинно бути "між тою звіриною сивий олень".

---Старше колідник - світлоє сонце,---

Трете колідник - з дробен дошкику.

Гой шож нам нарчеш, світлоє сонце ---⁹¹

Три останні рядки колядки (в нашому прикладі), з архаїчними формами й словами, з граматичними відхиленнями (гляди підкреслені слова та закінчення) можуть послужити прикладом різновиду мови, знаряду спілкування між людьми однієї групи, що відмінністю власної говірки відтворювала досить яскраві поетичні картини свого життя.

Більш точну картину можна також створювати підбором окремих синонімів, які допомагають краще, більш окреслено, висловити думку. Синоніми - це слова, відмінні формою, але однакові чи близькі своїм значенням, що містять у собі окрему силу емоційного забарвлення зображеного явища. Вміле вживання синонімів допомагає передати точний смисловий відтінок, змінити інтонацію та однаковість, чи часте повторювання слів.

В гуцульських колядках та щедрівках побіч синонімів бурлескних чи випадкових, можна окремо виділити синоніми продумані для окремого душевного підйому, себто для глибшого переживання.

Приклад ч. 45

---Склали вони си по чирвоному---⁹²

(Дали грошовий вклад);

---Тай віпала ми здаўни стеженька---⁹³

(тільки тією стежкою мусить іти)

---Гой син на витця руки знимає,

(син зневажає батька; б'є його)

Мама з донькою кров проливає---⁹⁴

(живуть у незгоді, б'ють одна одну аж до крові);

---Ой у тих краях правда пропала---⁹⁵

(у тих краях живуть неправдою);

---Рано в неділю до церкви їде:

На перший віз все світло кладе---⁹⁶

(кладе на віз усі свічки).

У словесному живописі, автори гуцульських колядок дуже часто користувалися переставленням слів у реченні, що очевидно, порушує звичайну його побудову. Однак така інверсійна фігура має свою виправдану доцільність: найбільш значуще слово, чи слова, своїм переставленням звертають на себе увагу, або такого переставлення вимагав віршовий ритм. Інверсія є однією з питомих рис народної пісенності. Серед зображувальних засобів у народній творчості зворотний порядок слів у реченні дуже частий. Такий народно - пісенний засіб вислову послужив опісля багатьом літераторам надавати окремого значення і звучання поодиноким словам у поезії та прозі.

В прикладах з гуцульських колядок (які наводимо), віршотворець ставить присудок та означення в реченні після підмета і в тому ж повтореному реченні переставляє означення перед присудок; в іншому місці при повторюванні прикметників, автор міняє їхній порядок:

Приклад ч. 46

---Йискажи: Земле, я беру тебе,⁹⁷

Іа тебе беру на божу волю!--

---Росте деревце тонке, високе,⁹⁸
Високе, тонке, у корінь глибоке---

Народний поет урізноманітнює колядочну поетичну мову ще й іншою фігурою - риторичним запереченням, яким бажає зосередити увагу слухача на окремій думці за допомогою пояснення її формою заперечення або застереження можливого іншого погляду.

Приклад ч. 46

Ішов (такий то) через Угроньки,

Не сам я! Не сам я молод на тім лісочку погину!

Перейшли его три розбійнички⁹⁹---

Риторичним запитанням поет скеровує увагу слухача та його зір до певного явища чи предмета й таким чином пожвавлює цікавість до наступної розповіді, негайної відповіді або певної реальної думки.

Приклад ч. 47

Ой ци дома, гей наш панонько,

Пишний панонько, чом Йвасуненько?---

Нема го й дома, десь у садочку,---

Ей струже, луже дрібні стрілоньки---¹⁰⁰

(В прикладі ч.46 підмет підкреслено один раз, присудок підкреслено двічі, а означення тричі. В прикладі ч.47 риторичне запитання підкреслено один раз, риторичне заперечення підкреслено двічі, а особливість виконуваної дії тричі.)

Окремі возвеличування в гуцульських колядках для господаря, господині, парубка, дівчини чи дітей можна б утотожнити з апо-стофою, або зверненням. Таке возвеличування, себто звернення з численними епітетами, було окремим поетичним засобом, яким

віршотворці висловлювали своє емоційне ставлення до прославлюваної людини.

Приклад ч. 48

---Циж ти дома, гречний пане,
Гречний пане, пане Петре?
 Сиди собі в чолі стола,
В чолі стола єворового---¹⁰¹
 ---И ти славненька, господьинечько,
 И ви славненькі пишні діточьки---¹⁰²
 ---Коню-ж мій сивий, будь ми щестливий---¹⁰³

В деяких гуцульських колядках віршовані рядки, а в них однорідні члени речення, не мають сполучників. Безсполучниковість, або асиндетон допомагає надати розповіді особливої швидкості. Швидко відтворений рух, нагла зміна явищ і настрою, посилюють виразність дії, зосереджують увагу слухача в процесі думання, сприймання та засвоєння змісту.

Приклад ч. 49

---Ай слуги мої, ўставайте д' горі,
Ўставайте д' горі, зорьют зорі,
 Зорьют зорі, ловіте коні,
 Срібні зубельці позакладайте,---
 Понапувайте, оброку дайте,
 Оброку дайте, отарничайте,
 Дорогий напій повипивайте,---¹⁰⁴

Багатосполучниковість, або полісиндетон, який часто використовують автори гуцульських колядок, має протилежне призначення

щодо фігури асиндетону. Безперечно, що без часто повторюваного числа одних і тих самих сполучників міг віршотворець обійтися, але таке явище можна пояснити тим, що діалект гуцульської мови набув деяких своєрідних мовних рис і цим він відмінний від мови літературної, нормативної. Приглянувшись основніше до зворотів і форм вислову за допомогою полісиндетону в гуцульських колядках, ми бачимо, що народні співці полісиндетоном уповільнюють хід розповіді, надають окремого розчленування думкам, поширюють виразність образів без затрати відчуття зв'язку між словами й думками.

Приклад ч. 50

---Вінчуем тебе ізо всім домом:

І з дружиною і с челядкою,

І с челядкою і с худібкою,

І с челядкою тай богатою,

І с худібкою тай рогатою,

І с сусідками околичними---¹⁰⁵

Протягом довгого часу, народно - пісенне віршування перетворювалося з початкового звичайного вислову в творчу практику з своєрідними правилами та засобами ритмізації, яких вимагала форма співочопісенного вірша й сама мелодія. Звукосполучення, рядки, піврядки чи силабічні групи, внутрішнє споріднення речень, надавали пісні єдності й піднесеного настрою, а окремі риси способу вислову легше використовувались у процесі сприймання та закріплення в пам'яті. Фігуру епанастрофи, яку також зовуть анадиплосисом або стиком, широко використовували колядочні віршотворці для сильнішої кристалізації пісенного вірша, для його ритміки та мелодійності.

Епанастрофу в гуцульських колядках і щедрівках важко розмежувати від зіткнення, або конкатенації - лонцюгової синтаксичної конструкції в мові гуцульських говірок, де наступне речення, строфа чи рядок вірша розпочинається тим самим словом або словами, якими закінчилося попереднє речення, строфа, чи рядок.

Приклад ч. 51

На крутій горі сив соків сидит,
Сив соків сидит, далеко видит.
 Гой дивит ся він краєм Дунаєм,
Краєм Дунаєм, на гусли грают,
На гусли грают, коляд співають¹⁰⁶---

Епанастрофу і конкатенацію поєднано з асиндетоном і полісиндетоном:

А за сим словом в звоночки звоним,
 В звоночки звоним, славний господар,
Славний господар---
 Тобі ся клоним, тебе шануєм,
Тебе шануєм, тебе вінчуєм,---
І сам собою і з дружиною,
І з дружиною і с челядкою---
І с худібкою із рогатою---¹⁰⁷

Тепер звернемо увагу на міру розкриття картинності в деяких гуцульських колядках, де народний поет засобом фігури зростаючої градації укладає кольори в естетичній межі - від темнішого до найяснішого, від убогого до найбагатшого, причому нанизані вирази

ступнево збільшують якість та властивість предметів і характеристики осіб.

Приклад ч. 52

---По сопілонці, по тромбітонці
 Ё сьвитого Юра усе листова,
 Ё сьвитого Петра бай цвітова,
 Ё Бога сьвитого усе золота---¹⁰⁸

(В прикладі ч.52 поступове підвищення, або зростаючу градацію позначено підкресленнями: нижче значення підкреслено один раз; зростає - двічі, а найбільш поглиблену рису слів, за смисловим відтінком, підкреслено тричі).

В мові чимало слів, які своїм буденним характером не вважаються поетичними, але з уваги на те, що вони виконують функцію сильнішого зображення, вони служать також емоційному забарвленню, що й бачимо на прикладі градації спадаючої: Бог, господар, слуги.

Приклад ч. 52а

---Шо Бог пробува ё господаренька
 Та сидит собі та за столиком,
Господаренько бай коло него,
Служеньки его споперед него,
 Держби шьипоньки поза крисоньки---¹⁰⁹

(В прикладі ч.52а слова за спадаючим значенням позначено підкресленнями: найвище значення підкреслено тричі; перехідне слово до нижчого значення підкреслено двічі, а слово за найнижчим определением підкреслено один раз).

Окремого забарвлення творчій манері в гуцульських колядках

та щедрівках надає антитеза, або протиставлення. За допомогою такої фігури в змісті яскравіше підкреслюється протилежність життєвих явищ, понять, почуттів, думок, людських характерів тощо. Протиставленнями, побудованими на контрасті прислівників описується вчаснішу та пізнішу подію дня і ночі.

Приклад ч. 53

---Ой рано, рано зорі зорьили,
 Бо йишья ранче кури запіли¹¹⁰---
 ---Ой як я зийду рано в неділю---
 Я як ізийду з вечера з пізна---
 Бо як ізийду дуже досвіта---¹¹¹

Асоціативним співставленням приналежності предметів та протиставленням прикметників, наприклад,

---Беріт ключі залізніі,
 Ідіт, розмикайте двері пекельніі,

віршотворець настрює чуттєвість слухача й підготовляє до протиставлення додатних і від'ємних рис характеру:

Та світії відпускайте,
 А грішники замикайте.¹¹²

Значної художньої ваги набирають у антитезі антоніми або антонімічні слова, які послужили народному співцеві для протиставлення почуття вини й кари, а в іншому місці предметів, звуків та часу:

---Лиш одна душка сумненька була,---
 Тота сі душка розвеселила,
Покаяласї, Бога просила.¹¹³

---Одна галузка калиновая,

Друга галузка малиновая---

Ой зазуленько, не кій раненько,---

Ой соловію, не шебеч пізно---¹¹⁴

РИМИ ТА СТОФІКА

Др. Ф. Колесса відмічує, що фольклор, як наука "втягає в свій обсяг психологію, історію релігії і соціального розвитку людства, отже сплітається подекуди з мітологією, соціологією й історією культури взагалі." Невідомі постаті - виїмково талановиті одиниці з-поміж гуцульської спільноти залишили в колядках і щедрівках "останки українського героїчного епосу з передхристиянської доби"¹¹⁵, які можуть послужити ключем до розуміння духовного життя гуцульської спільноти, в душі якої зродилася та розвинулася любов до своєрідної поетичної творчості.¹¹⁶

На гуцульських колядках чи щедрівках, що творилися як усний продукт побутового життя, лежить печать гуцульських говірок. Цією своєрідною мовою народні поети зуміли об'єднати в строфах задум, структуру, композицію, ідею та сюжети своїх творень добираючи при тому такі рими (або співзвучності закінчень слів у віршованих рядках), на які дозволяв запас слів та їхня говіркова образність.

Силабічну або складочисельну систему віршування підпорядковано музичному та мовному ритмові, тому що колядки чи щедрівки, подекуди з наспівним речитативом, складалися не для читання, але для співу. Ознакою складочисельного віршування являється цезура або павза, яка розділює віршовий рядок на два піввірші - окремі

ритмічні одиниці, або окремі силлябічні групи.

Приклад ч. 54

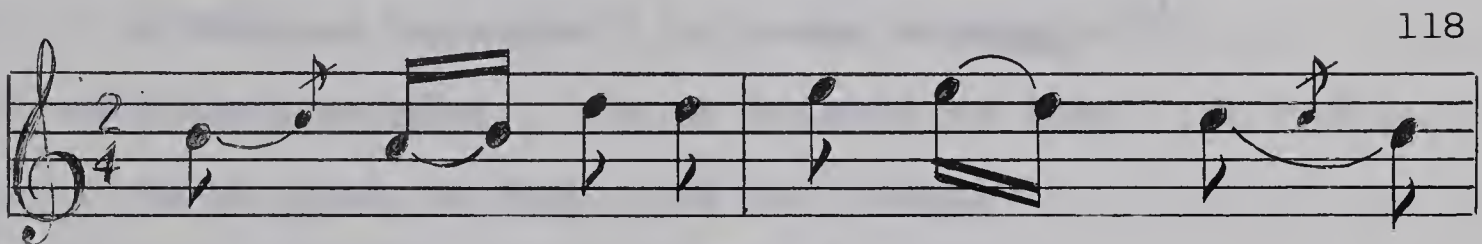
Ми ўсю нічку || тай ни спали, * (4 + 4)

Ми ходили || сумували. (4 + 4)

Питали ми си || доброго ґазди, (5 + 5)

Допитали си || гречного пана¹¹⁷ (5 + 5)

* (В дужках показано число складів по обох боках цезур).

Ми у - сю ніч ку тай ни спа - ли

Пи - та - ли ми си доб - ро - го ґаз - ди

В наведеному прикладі колядкову мелодію, записану музичними нотами, поділено на дві одиниці й кожна з них відповідає колядковому текстові, як теж і тактовій організації мелодії. Таку ритмічну одиницю називають у народних піснях коліном. Ритмічна схема мелодії колядки, нашого прикладу, пов'язала коліна рядків з їхніми складами так, що граматичний поділ і цезури тексту допасовані до ритмічних та мелодійних мотивів.¹¹⁹

В гуцульських колядках і щедрівках найбільш поширений десяти-складовий розмір вірша - двоколінника з складочисельною схемою (5 + 5) в строфах неримованих.

Приклад ч. 55

Ой шож нам нарче || господаречку, (5 + 5)

А як то було || іс первовіка, (5 + 5)

Іс первовіка || с переводійаньа¹²⁰ (5 + 5)

Знаходимо теж двоколінники десятискладового розміру вірша, що об'єднані римою. (Число поза дужками колін вказує кількість рядків, об'єднаних римою).

---Церкоўця стане || с пйитьма верьхами (5 + 5) 2

С пйитьма верьхами || с трьома вікнами¹²¹

---Усьаке дереўце || за ныхты не йшло (5 + 5) 3

За ныхты не йшло || бо сы бойало

Бо сы бойало || тай сы ламало

Прокльата ева || сымсот згрішила, (5 + 5) 4

Сымсот згрішила || за ныхты пішла,

За ныхты пішла || кроўцью пустила,

Кроўцью пустила || кроўця капала¹²²

В гуцульських колядках бувають також рівноколінні, але нерівноскладові вірші:

---При другій свічці душку спускав,	$\left[\begin{array}{l} (5 + 4) \\ (5 + 5) \end{array} \right] 2$
При третій свічці сам си виріжав,	
Їк си виріжав до Ерусалима, ¹²³	
	(5 + 6) /

Народний поет інколи будував рядки восьмискладовим на переміну з дев'ятискладовим двоколінником або й залишав осамітнені рядки дванадцятискладового двоколінника, в яких ритм зберігається завдяки єдності музикальної фрази:

---Циж ти дома || гречний пане, (4 + 4) 2

Гречний пане || пане Петре?

Ой ми знаєм		що ти є дома.	$\begin{bmatrix} (4 + 4) \\ (4 + 5) \end{bmatrix}^2$
Сиди собі		в чолі стола---	
---Парубки з дівками		хлопці з дівчятами---	

124
125

Зміст, який втілювали народні співці в гуцульську колядку чи щедрівку, надав окремого виду строфіці. Ця окрема строфіка, що хоч і без послідовності, але узгоджена з мелодією, надала своєрідним римах та закінченням певного тонового відзвуку. В строфіці колядок та щедрівок віддзеркалюються іноді й душевні прагнення гуцула, його думки та спосіб їхнього вислову. Окремої відмінності у віршованих рядках набирають закінчення слів, співзвучності або рими, які охоплюють останній наголошений голосний та звуки, що сліднують по ньому.

Одним із прийомів організування віршів у строфіку пізнаємо на "круглеку" - опернобалетному залишкові, який починається строфою-терцетом або тривіршем з об'єднаними суміжними чоловічими римами (а а а), з наголосом на останньому складі рими.

З терцету перейшов віршотворець на дистих, (бб, вв, гг і.т.д.), або двовірш найпростішої строфи, об'єднуючи рядки також чоловічою римою.

Приклад ч. 56

1. Ой під дубом		під дубцем,	а [-цем]	(4 + 3) 3
2. Стоїт дівка		з парубцем,	а [-цем]	
3. Накрила си		рукавцем.	а [-цем]	
4. Та ни жьиль ми		рукавця,	б [-ц'а]	(4 + 3) 2
5. Али хлопця		молодця.	б [-ц'а]	
6. Та ни жиль ми		білих пів,	в [п'ів]	(4 + 3) 2

7.	Славне місто		Тернопів ;	в	[-п'ів]	
8.	Славне місто		Солдове,	г	[-дове]	(4 + 3) 2
9.	Раду радє		радове	г	[-дове]	
10.	Ек рекрута		злапати́,	д	[-ати]	(4 + 3) 2
11.	До Черновец		виддати́.	д	[-ати]	
12.	Шені бені		джумата,	е	[-та]	(4 + 3) 2
13.	Знесла курка		кугута.	е	[-та]	
14.	Наша курка		ваш кугут,	є	[-ут]	(4 + 3) 2
15.	Най они си		поберут. ¹²⁶	є	[-ут]	

Творець "круглека", зберігаючи ритмічний задум свого твору, вдався до змінності рим і таким чином уникнув монотонності в зіставленні образів та передачі настрою. Поет використав досить влучні строфічні форми. Правда, ці форми змінюються від строфоїда до строфоїда, але це ніяк не обезцінює певної організованості чергування та організаційного принципу в ритмічному задумі "круглека". Для дослідження порядку чергування в кожному строфоїді, перепишемо кінцеві слова "круглека" з розмежуванням складів.

1.	дубцем	[дуп цем]	*D {	[уп цем]
2.	парубцем	[па руп цем]		[уп цем]
3.	рукавцем	[ру каў цем]		[цем]
4.	рукавця	[ру каў ц'а]	{	[ц'а]
5.	молодця	[мо лод ц'а]		[ц'а]
6.	пів	[п'іў]		[п'іў]
7.	Тернопів	[тер но п'іў]	{	[п'іў]
8.	Солдове	[сол до ве]		[до ве]
9.	радове	[ра до ве]		[до ве]
10.	злапати	[зла па ти]	{	[а ти]
11.	виддати	[ви да ти]		[а ти]

джумата	[^{*)} жу му ^{*)} та]	{ [у та] [у та] [ут] [ут] }
кугута	[ку гу та]	
кугут	[ку гут]	
поберут	[по би рут]	

*) Ламаними дужками позначено строфоїдні закінчення.

**) Автор цієї праці пригадує, що під час колядування вимавляли "джумута".

Вислів "Шені бені джумата", по всякій правдоподібності, запозичений з румунської мови в якій "şine bine" [ш'і не б'іне] - означає "чи не добре, чи не добра". Слово "джумата", мабуть, неправильно записав збирач колядок або й можливо, що складач колядки запозичив те слово з дещо зміненою формою. "jumatate", а в народній мові "jumatate" означає "половина". Однак в змісті "круглека" це не має змісту бо в наступному рядкові говорять про курку. В румунській мові є іменник "jumaşa" (джумаша), що значить "яєшня". Можна допустити, що в запозиченому з румунської мови "şine bine jumaşa" - чи не добра яєшня" приголосний звук [р] в джума-Р-а " замінено звуком [м] і таким чином узгіднено суміжну риму

джумаТа

кугуТа

Перший строфоїд "круглека" побудовано за принципом 2 + 1, (два склади + один склад), де на першому місці (рядок 1 і 2) стоїть одна пара поглиблених рим - (це значить, що число звуків з двох кінцевих складів об'єднуються), а на другому місці стоїть звичайна римова пара, в якій доповняються звуки лишень кінцевих складів. Інакше побудовано другий строфоїд - (рядки 4,5,6 і 7). Тут

римовані пари укладено з цілковитою послідовністю звичайних пар, або $1+1$. В третьому строфоїді - (рядки 8,9,10 і 11), на відміну другому, укладаються рими лишень поглиблені за способом $2 + 2$. Для останнього строфоїда привернено порядок укладу згідно з формою першого $2 + 1$.

Розглянемо також симетричність і асиметричність в закінченнях віршованих рядків "круглека". Це дасть нам змогу замітити певні риси впорядкування в побудові римування. Для цієї потреби запишемо в горизонтальній позиції число складів, що віддаляють передостанні словоподіли від кінця кожного з відповідних віршованих рядків:

перший строфоїд $2 + 3 + 3$

другий строфоїд $3 + 3 + 1 + 3$

третій строфоїд $3 + 3 + 3 + 3$

четвертий строфоїд $3 + 3 + 2 + 3$

У першому строфоїді інтервал поширюється з двох до трьох складів, після чого цей порядок повторення зберігається в другому строфоїді, скорочуючись опісля до одного складу, знову таки повертає до інтервалу трьох складів, який домінує в третьому строфоїді, повертає на строфоїд четвертий, скорочується до двох складів і закінчується знову трьома складами. Як бачимо, ритмічне поєднання рядків щодо розміщення інтервалів формує ритмічний малюнок "круглека" і його частин зокрема: кожний строфоїд за укладом кінцевих складів різниться від попереднього, а три останні строфоїди все ж таки нагадують своїх попередників. Такою композицією строфоїдів відмежовано зорові образи від спостережень психологічного порядку.

"Круглек" цікавий побудовою строфіки, рим та коротким, лаконічним змістом з психологічним розробленням. Перші дистихи, (4 - 13) об'єднані одногорупними римами, які побудовані словами, вжитими (за незначним порушенням) в однакових граматичних формах та однаковими частинами мови - (іменниками). Дистих - (13 - 14) об'єднує риму різногорупну, для якої підібрані слова неоднакових частин мови (когут - іменник, поберут - дієслово) та в різних граматичних формах. Дистих 6 і 7 пов'язано вдалою складеною римою, прикметник + іменник — "білих пів" та іменник — "Тернопів", або "білих піль Терно-піль". В "круглеку" завважуємо порушені граматичні наголоси, нпр. злапати́ - виддати́. В народній творчості часто мають місце ритмічні наголоси, які іноді не відповідають граматичним, а в віршуванні вони визначають розмір та ритм вірша.

Будову і динаміку розвитку образів, тобто сюжету, визначив автор "круглека" самими персонажами. Герої виступають в таких умовах які підхопив автор. Їхня поведінка впливає з душі невимушено перед життєвими фактами, або конфліктами. Афекти й ефекти розгортають емоційність: сум дівчини переходить у жаль, сльози та розпуку. Дуже вдала символічна метафора — "накрила си рукавцем" відображує все: гіркий душевний стан дівчини та її кохання завершене насильною розлукою з милим, якого "лапають" у рекрути. З ступенювання душевного настрою, викликаного насильством, поет перейшов до магії слова - замовлювання "шені бені ...", а для душевного відпруження завершив "круглек" здоровим гуцульським гумором — "знесла курка кугута..."

Поруч рим одногорупних, різногорупних та складених, подибуємо в колядках і щедрівках Гуцульщини ще й інші їхні види. Коли

у віршованих рядках останній наголошений голосний і всі наступні по ньому звуки точно збігаються, тоді твориться рима точна, як у "колядці на відході".

Приклад ч.57

---Йотам, йотам на вершечку,	[<u>-еЧКУ</u>]
Молотили хлопці гречку;	[<u>-еЧКУ</u>]
Ані гречки, ні полови,	[<u>- ОВИ</u>]
А ў діўчини чорні брови---	¹²⁸ [<u>- ОВИ</u>]

Рима неточна або асонансова буває тоді коли збігаються тільки голосні в закінченнях рядків:

---Я з запаски зроблю двері,	[<u>- Ер'І</u>]
Сама лежу до постелі---	¹²⁹ [<u>- Ел'І</u>]

До вершини гумору, в беззлобно – добродушному тоні, дійшов віршотворець за допомогою такої окремої метафори – гіперболи, як "Я з запаски зроблю двері". В прикладі ч.57 кінцеві слова рядків цікаві теж місцем наголосу, який лежить на голосному передостаннього складу: [вершЕч-ку][грЕч-ку],[двЕр'і] [постЕ-л'і] Такою жіночою римою побудовані закінчення всіх рядків "колядки на відході".

Риму слід оцінювати як звукове явище. В рими збігаються звуки, а не букви. Звучність рими підсилює зміст, емоційність та ідейність поетичного твору. Слова, об'єднані римою звучністю, впливають на слухача або читача. Вони надають віршованій мові музикальної закраски, а в віршованих рядках завершують ритмічну одиницю та об'єднують рядки в строфи. Мінімальні пари слів, як – рік бік,[р'ік б'ік] , або співзвучні більше одного складу нпр.,

вози – кози, [вози кози], полонинка – солонинка, [полонинка солонинка], що різняться лишень початковими звуками, в римованих парах не викликають глибшого ефекту. Противно, вони своєю легко-повторністю нудять і такі співзвуччя роблять риму банальною. Банальність внутрішніх та кінцевих рим, гуцульські поети урізноманітнювали часом такими словами в яких наголошений голосний звук і слідує по ньому приголосний відповідали таким же звукам кінцевої рими:

Приклад ч.58

---Перший дарунок шовкова шуба, [-уба]

Другий дарунок золотий кубок, [-убок]

[-ок] [-ок]

Третий дарунок тоненький рубок¹³⁰---

[-ок] [-ок] [-убок]

В слові "шуба" наголошений голосний звук [у] та слідує приголосний [б] звуково допасовані наголошеному [у] та передкінцевому [б] в "кубок, рубок", причому [-ок] – кінцеві звуки внутрішньої рими убогої пов'язані з кінцевими звуками рими зовнішньої.

Свідомо або й випадково, віршотворець вводить побіч рим неточних риму вишукану, зберігаючи в перших двох рядках і двох останніх звук [к] наперемін з обрізаним йотованим [й]:

Приклад ч.59

1.---Ой не співайте, райські пташенки, [-ен'к'и]

2. Бо мій миленький барзо трудненький, [-ен'к'и й]

3. Барзо трудненький з війни приїхав,

4. Та привіз міні дар невеличкий, [-к'и й]

5. Дар невеличкий, жовті чобітки¹³¹ --- [-к'и]

Допильновувати лишень змісту та форми в поетичних строфах далеко легше, ніж об'єднувати зміст і форму в музичний та мовний ритми. Враховуючи й наклін гуцульських поетів до частого імпровізування, ми приходимо до висновку, що все це вплинуло на кількісне віршування, в якому ізохронізм ритмічних одиниць домінував часто над цілістю строф. В кількісному, або музичному віршуванні, складач брав до уваги кількість потрібного часу для вимови складів і тому вибирав такі рими, які зручніше входили в мовні та музичні елементи.

Приблизною римою об'єднували два рядки так, що в першому кінцевий звук римованого закінчення має вартість нуля (позначеного в прикладі - $\emptyset$), якого відповідником стає якийсь звук в римованому закінченні рядка другого:

1. --- Видимо на ній файні чоботи. [-оти $\emptyset$]

2. Коштуют її й один золотий¹³² --- [-отий]

В першому рядку відповідником кінцевого звука [- $\emptyset$] став звук [-й] (в другому рядкові), який у вимові чи в співі вимовляється коротше за звук [-й] в іншій позиції. До приблизної рими можна б відвести римовані закінчення [-уба] [-убок] в прикладі ч. 58. В космогенічній колядці, з оригінальним мітом про початок світу від моря, дуба та двох голубів, збирач фольклору використав наголоси, що допомагають установити риму дактилічну. Головною рисою таких рим є наголос, який паде на голосний звук третього складу від кінця римованого закінчення.

Приклад ч. 60

1. А йа́к то бу́ло с по́чтку́ свѣ́та, [с'в'і́ та]
2. Не бу́ло тогды́ не́ба, ны́ земл'і́, [з е м л'і́]
3. А лишѐнь бу́ло сї́нєє мо́ре, [м о́ р е]
4. А на тьі́м мо́ри ой два ду́бочки, [д у́ б о ч к'и]
5. На тих ду́боньках два голу́боньки [г о л у́ б о н'к'и]
[-он'ках] [о н'к'и]
6. Два голу́боньки з не́ба зы́сла́ны [з'і́ сл а́ н'і]
7. З не́ба зы́сла́ны на відпи́таньі [в'і́ д п и т а́ н'і]
[-ан'і] [- а н'і]
8. Ста́ли ра́дити, йак свѣ́т сотвори́ти:
[-ити] [с о т в о р і́ т и]
9. Спу́стьім сѣа ў мо́ре до само́го дна, [д н а́]
10. Ві́берім собі́ сї́ний каменѐ́ц, [к а м е н е́ ц]
11. Сї́ний каменѐ́ц, сї́нєє не́бо. [н е́ б о]
12. Ві́берім собі́ жо́ўтий каменѐ́ц, [к а м е н е́ ц]
13. Жо́ўтий каменѐ́ц жо́ўтайа земл'я́ ¹³³ [з е м л'я́]

В констукції космогенічної колядки, складач уважливо докладав зусилля для словодобору з відповідними наголосами.

Запишемо рядки колядки за розміщенням наголосів, позначуючи наголошені склади буквою "Н", а ненаголошені буквою "х".

1. х Н х Н х х х Н Н х
2. х Н х х Н Н х х х Н
3. х х Н Н х Н х х Н х
4. х х Н Н х х х Н х х
5. х х Н х х х х Н х х
6. х х Н х х Н х х Н х

7. Н х х Н х х х х Н х
 8. Н х Н х х х х х Н х
 9. х Н х Н х х х Н х х
 10. Н х х х Н Н х х х Н
 11. Н х х х Н Н х х Н х
 12. [Н х х х Н | Н х х х Н]
 13. [Н х х х Н | Н х х х Н]

Початкові рядки колядки (1, 2 і 3) складені білим віршем – найстаршою формою віршування в фольклорі без рим. Довгі, білі вірші затрачують вартість мнемонічну – вони важче утриваються в пам'яті. Однак білий вірш, між рядками організованими римами настрояє слухача, звертає на себе увагу, посилює її та поширює емоційність. Перші три рядки білого вірша, на переміну з закінченнями – жіночим Нх, чоловічим хН і жіночим Нх, підготували увагу слухача до окремих мітичних предметів та до їхньої діяльності в двох слідуючих рядках (4 і 5) укладених римою дактилічною Нхх з майже симетричним рядковим розміщенням наголосів.

На відміну кінцевій, приблизній, дактилічній римі слідує кінцева, точна рима, жіноча Нх – Нх в рядках 6 і 7 з вирізненням "незвичайних голубів з неба післаних" для окремого, важливого завдання – сотворення світу. Внутрішні рими прикрашують лишень рядки 5, 7 і 8. Мітичну розв'язку або пояснення про сотворення світу, для поновного звернення уваги слухача, описано знову вільним, білим віршем (в рядках 9, 10, 11, 12 і 13), причому "синому" та "жовтому" камінцям – окремим символам приписано видну, виїмкову мітичну силу діяльності. Останні два рядки космогенічної колядки укладено в два суміжні, симетричні прямокутники наголошених складів (позначених на схемі переривистим обрамленням).

В гуцульській "колядці господині", що охоплює шість строф по шість рядків, у кожній строфі повторюються на початку і в кінці ті ж самі слова, рядки або й цілі уривки. Це так зване кільце, що містить у собі весь твір.

Приклад ч.61

1. Я в цего ґазди ґречна ґаздиня,

Дай Боже!

Видимо на ній ґайні чоботи,

Коштуют її й один золотий

Й один золотий, а все червоний.

Вна собі ходи ек кукулочка,

Ек кукулочка, ек зазулечка.

2. Я в цего ґазди ґречна ґаздиня,

Видимо на ній шовкову сукню.

Коштуєж її два золотії,

Два золотії, все червонії.

Вна собі ходи ек кукулочка,

Ек кукулочка, ек зазулечка.

134

Ми навели лише першу й другу строфи "колядки господині" й підкреслили один раз ті кільцеві рядки або слова, які повторюються на початку кожної з шести строф, а двічі підкреслено рядки ті, які повторено в кінці кожної строфи.

Лексичним кільцем, або тим самим звукоповторенням слова, побудовані деякі рядки в "колядці старині".

---Сьпіваймо, граймо, граймо, сьпіваймо---

135

[с'п'іваймо граймо граймо с'п'іваймо]

Добір слів за початковими звуками допоміг народному поетові створити звукове кільце.

136
---Господу Богу, господареви--- [господ- господ-]

137
---Уна изийде файна як Дунай--- [уна -на -уна-]

Форма й кожен її елемент в змісті творення несуть у собі щось суттєве; вони щось значать, щось виражають; вони мають окрему функцію в творі. Вони щойно тоді побуджують емоцію та певний настрій у слухача, якщо спосіб вислову є вдалий та естетичний. Вислови за допомогою оповитого кільця збагачують естетичний смак сприймання. Це буває в таких строфах, коли римовані закінчення першого та четвертого рядка беруть між себе римовані закінчення рядків другого і третього.

Приклад ч. 62

1. ---Коня сідлає, зброю збирає:	[-айе]	а	}
2. Бере він собі <u>сніпок</u> <u>стрілок</u>	[-ок]	б	
3. А на сам перед золотий <u>лучок</u> .	[-ок]	б	
4. Та до батенька він промовляє:--- 138	[-айе]	а	

В другому рядку прикладу ч.62 останнє слово об'єднано римою з словом передостаннім, [-ок -ок]. Такі, за горизонтальним сусідством, неточні рими давали певну насолоду гуцульським поетам у колядочному віршуванні:

139
---Возіт же го у широкі токи--- [-ок'ї -ок'ї]

Бідні рими складені останнім звуком римованого закінчення також часто прикрашували слова за горизонтальним сусідством:

---Запрьига́йте чотири воли,--- [-и -и]

Заверші́т го сивим соколом, [-м -м]

140
Другий стожок струцевим пером--- [-м -м]

В композиції "півколядки", - яку на Гуцульщині звичайно колядують при наближенні до хати - пов'язано ізохронну вимогу напівбілим віршем (строфою), в якому половина рядків римується, а друга половина залишається без рими (А Б В Б)

Приклад ч. 63

---Биг на дорозі на кождім броді,		
На кождім броді, на перевозі,	[-о з'і]	А
При цьому двору чом веселому,	[-о м у]	Б
З оцеї коледкої, з усеї челедкої,	[-к о ї]	В
А всім посполу, що є в сим ¹⁴¹ дому---	[-о м у]	Б

Цей уривок "півколядки", крім півбілого вірша, цікавий різноманітністю рим, які послужили в побудові досить вузької рамки строфи. Перепис строфи за розподілом рядків на піврядки допоможе вирізнити ще внутрішню риму, яка творить співзвучність слів не в кінці віршових рядків, а в середині одного рядка.

1. Биг на дорозі	[-о з'і]	а
2. на кождім броді,	[б р о д'і]	а ₁
3. На кождім броді,	[б р о д'і]	а ₁
4. на перевозі,	[-о з'і]	а
5. При цьому двору	[-о р-у]	б
6. чом веселому,	[-о м-у]	б ₁
7. З оцеї <u>коледкої</u>	[-л'е д к о у]	в
8. з усеї <u>челедкої</u>	[-л'е д к о у]	в
9. А всім посполу,	[-о л у]	г
10. що є в сим дому	[-о м у]	г ₁ б ₁

Піврядки (1, 2, 3, 4), пов'язані бідною, неточною римою [-і-і-і-і], творять кільце оповите (а а₁ а₁ а); в піврядках (5, 6) звуками

[-у -у], теж бідною римою, поет міняє настрій на риму точно - банальну - внутрішню в піврядках (7, 8) і, на хвилину зосередивши увагу на "челедці", відзначає честю "всіх" знову римою бідною в двох останніх піврядках, не забуваючи пов'язати точною римою іменник "дому" в десятому піврядку з прикметником "веселому" піврядка шостого.

Іноді натрапляємо в гуцульській колядці специфічну внутрішню риму, яка пов'язує закінчення суміжних рядків, а при тому теж і слова розташовані в середині рядків.

Приклад ч. 64

1. ---Вас по <u>в</u> итати, по <u>в</u> інч <u>у</u> вати,	[-ати]	[-ати]
2. Файну пис <u>ь</u> моч <u>ь</u> ку вам за <u>сп</u> ивати---		[-ати]
3. ---Так весну ве <u>д</u> ет крутим ко <u>л</u> ач <u>е</u> м,	[-едет]	[-ачем]
4. А зимку же <u>н</u> ет ясненьким ме <u>ч</u> ем---	[-енет]	[-ечем]

Гарна внутрішня рима прикрашує терцет - тривірш у якому кінцеві співзвуччя кожного рядка пов'язано однією римою, або моноримом:

Приклад ч. 65

1. ---Дитя ску <u>п</u> али, головку зми <u>л</u> и,	[-али]	[-или]
2. Тогди си люди усї схо <u>д</u> или,		[-или]
3. Водиці бра <u>л</u> и, Бога мо <u>л</u> или---	[-али]	[-или]

Гуцульські народні поети будували внутрішні рими виїмково багатоколірним пов'язанням римових закінчень, які дуже важко підпорядкувати означеній схемі. Слідуючі приклади засвідчують майстерність внутрішніх рим, що зустрічаються в колядках.

Приклад ч. 66

1.---Красно <u>метено</u> , мнєтков <u>стелено</u> .	[-етено] [-елено]
2. З тої мнєтиці стала <u>росиця</u> .	[-иц'і] [-иц'а]
3. З тої <u>росиці</u> стала <u>керниця</u> ---	[-иц'і] [-иц'а]
4.---Из за <u>горочки</u> , зза <u>калиночки</u>	[-очк'и] [-очк'и]
5. Ми <u>коледнички</u> з <u>Україночки</u> ---	[-ичк'и] [-очк'и]
6.---В <u>светого Юра</u> з <u>буйного тура</u> ---	[-ого] ['ура] [-ого] [-ура]
7.---І <u>злотну трону</u> , <u>злотну корону</u> ---	[злотну] [-рону] [злотну] [-рону]
8.---Широ <u>ким</u> <u>полем</u> , сивень <u>ким</u> <u>конем</u> ---	[-к'им] [-ем] [-к'им] [-ем]

Спосіб комбінацій в гуцульських колядках, при укладі римованих закінчень за допомогою внутрішньої рими, відображує наша схема, в якій розміщуються піврядками, або ритмічно-мелодійними одиницями, наведені уривки в прикладах ч. 63, 64, 65 і 66.

(Буквами за алфавітним порядком позначено на схемі римовані закінчення внутрішніх та зовнішніх рим, які звуково пов'язані точно або приблизно).

див. Приклад ч. 63	рядки	1, 2	а	а _I
		3, 4	а _I	а
		5, 6	б _I	б—б _I
		7, 8	в	в
		9, 10	г	г _I —б _I
див. Приклад ч. 64		1.	д	д
		2.		д
		3.	е	є
		4.	е	є
див. Приклад ч. 65		1.	ж	з
		2.		з
		3.	ж	з

Виразним прикладом втручання в середину двох повторень окремого звука є римовані пари прикладу ч 66 , рядок 7 :

-оТну -оТну

-о ну -о ну

Звукова переривистість рими в гуцульських колядках затрачує свою різкість у мелодійно ритмічній, наспівній одиниці.

В межах чотиривірша або катрена розрізняють парне або суміжне римування. В катрені, як показує наш приклад, перший рядок римується з другим, а третій з четвертим (а а б б), при чому чотирирядковою строфою охоплено досить струнку, завершену думку.

Приклад ч. 67

---З горда ти собі та починаєш, [-айеш] а

Понад Хотіне коником граєш: [-айеш] а

Хотінце мовет: "То наш пан іде!" [-йіде] б

А мила каже: "То мій муж іде!"¹⁵⁰ [-йіде] б

В іншій "колядці парубкові" поет начав першими двома римованими рядками, а в слідуючих трьох рядках покористувався білим віршем і знова змінив порядок на сусідню дворядкову риму, щоб таким чином надати окремої виразистості образіві сім'ї, яку описує рядками рими перехресної, об'єднуючи рядок перший з третім, а другий з четвертим (а б а б).

Приклад ч. 68

---Має татусі бардз старенького,	[-ого]	а
Має матінку ще старійшую,	[-шуйу]	б
Має братика бардз молодого,	[-ого]	а
Має сестричку ще молодшую---	[-шуйу]	б

151

Основам закінчень перехресної рими послужили складачеві колядки контрастні, відносні прикметники утворені від іменників "старість-молодість". Таке співставлення прикметників використано для емоційної насаги. Нею міняється перехід від образу до образу; від одного переживання до другого; від одної діяльності до діяльності іншого характеру чи від одного висновку до другого, що й бачимо в дальших трьох рядках білого вірша:

Татусьо вийшов, коника вивів, [вив'їў] в
 Братенько вийшов, сідильце виніс, [вин'їс] г
 Сестриці вийшла, збрую винесла,¹⁵² --- [винесла] д

В часі приготування до походу молодця - одного з членів сім'ї, всі інші виконують своє завдання, що складається на окремий, урочистий церемоніал виплеканий здавна традицією. Батьківщина кличе молодих людей на оборону кордонів, на захист волі. Цей обов'язок відчуває свідомо батько й сини, наділені мужніми рисами, тоді ж, як дочка та мати поводяться згідно з виявом жіночого серця:

Збрую винесла, хусточку дала, [-ала] е
 Хусточку дала, з боку прип'яла. [-йала] е
 Матінка вийшла й випроваджати, [-ати] є
 Випроваджати тай научати¹⁵³ --- [-ати] є

ПРИМІТКИ ДО ДРУГОЇ ЧАСТИНИ

1. Матвієнко, А. - Живе слово, Державне Видавництво Дитячої Літератури, УРСР, Київ, 1964 , ст. 3.
2. Starchuk, O. - A Survey of Eastern Slavonic and Russian Literature, Department of Slavonic Languages and Literatures, University of Alberta, 1965, ст. 9.
3. Schaarschmidt, G. - A Manual in Contrastive Linguistics: The Structures of Russian and English, Part I, Phonemics and Morphophonemics, Department of Slavonic Languages and Literatures, University of Alberta, 1966, ст. 4.
4. Гнатюк, В. - Етнографічний збірник, Том I, Наукове Товариство ім. Шевченка, Львів, 1914 , ст. IV і V.
5. див. там же, Т. I. ст. 209.
6. див. там же, Т. II. ст. 6.
7. див. там же, Т. I. ст. V.
8. див. там же, Т. II. ст. 202.
9. див. там же, Т. II. ст. 173.
10. див. там же, Т. II, ст. 172.
11. Андрієвський, В. - Звичаї й обряди українського народу, Українське Видавництво, Краків, 1941 , ст. 14.
12. Гнатюк, В. - Етнографічний збірник, Том II, Наукове Товариство ім. Шевченка, Львів, 1914 , ст. 164.

13. див. там же, Т. I. ст. 79.
14. див. там же, Т. I. ст. 192.
15. Грушевський, М. - З історії релігійної думки на Україні,
Ukrainian Sociological Institute, Львів, 1925,
ст. 2.
16. див. там же, ст. 8 - 9, див. також
Máchal, Jan - The Mythology of All Races, New York, Cooper
Square Publishers Inc., 1964, Vol. III, ст. 222.
17. Гнатюк, В. - Етнографічний збірник, Т. II, Наукове Товариство
ім. Шевченка, Львів, 1914, ст. 166.
18. див. там же, Т. II. ст. 6.
19. див. там же, Т. II. ст. 62.
20. див. там же, Т. II. ст. 62.
21. див. там же, Т. II. ст. 24.
22. див. там же, Т. II. ст. 29 - 30.
23. див. там же, Т. II. ст. 31.
24. див. там же, Т. II. ст. 246.
25. Грушевський, М. - З історії релігійної думки на Україні,
Ukrainian Sociological Institute, Львів, 1925,
ст. 10.
26. Грушевський, М. - Історія української літератури, Т. I,
Книгоспілка, Нью-Йорк, 1959, ст. 63.
27. див. там же, ст. 64.

28. Гнатюк, В. - Етнографічний збірник, Т.І, Наукове Товариство ім. Шевченка, Львів, 1914, ст. 157.
29. див. там же, Т.ІІ. ст. 24.
30. див. там же, Т.І. ст. 66.
31. Свенціцький, І. - Образ міжнародного походу колядочної словесности, Наукове Товариство ім. Шевченка, Львів, 1925, ст. 1 і 3.
32. Колесса, О. - Люнарно-астральний мітологічний сюжет у старинній українській колядці, Львів, 1930, ст. 3.
33. Persson, A.W. - The Religion of Greece in Prehistoric Times, University of California Press, Berkeley, 1942, ст. 8.
34. Свенціцький, І. - Образ міжнародного походу колядочної словесности, Наукове Товариство ім. Шевченка, Львів, 1925, ст. 1.
35. Грушевський, М. - З історії релігійної думки на Україні, Ukrainian Sociological Institute, 1925, ст. 20.
36. Гнатюк, В. - Етнографічний збірник, Т.І, Наукове Товариство ім. Шевченка, Львів, 1914, ст. 3 - 4.
37. див. там же, Т.ІІ. ст. 33.
38. див. там же, Т.І. ст. 47.
39. Колесса, О. - Люнарно-астральний мітологічний сюжет у старинній українській колядці, Львів, 1930, ст. 10.
40. Гнатюк, В. - Етнографічний збірник, Т.І, Наукове Товариство ім. Шевченка, Львів, 1914, ст. 19.
41. див. там же, Т.ІІ, ст. 16.

42. див. там же, Т.І. ст. 3.
43. Колесса, О. - Люнарно-астральний мітологічний сюжет у старинній українській колядці, Львів, 1930 , ст.4.
44. Гнатюк, В. - Етнографічний збірник, Т.ІІ, Наукове Товариство ім. Шевченка, Львів, 1914 , ст. 31.
45. див. там же, Т.ІІ. ст. 31.
46. Грушевський, М. - З історії релігійної думки на Україні, Ukrainian Sociological Institute, Львів, 1925, ст. 3.
47. Гнатюк, В. - Етнографічний збірник, Т.І, Наукове Товариство ім. Шевченка, Львів, 1914 , ст. 112.
48. див. там же, Т.ІІ. ст. 60.
49. див. там же, Т.І. ст. 157.
50. див. там же, Т.ІІ. ст. 35.
51. див. там же, Т.ІІ, ст. 37.
52. Дей, О. - "Величальні пісні українського народу", Колядки та щедрівки, Академія Наук Української РСР, Київ, 1965 , ст. 13 і 14.
53. див. там же, ст. 13 і 14.
54. Свенціцький, І. - Образ міжнародного походу колядочної словесности, Наукове Товариство ім. Шевченка, Львів, 1925 , ст.1.
55. Persson, A.W. - The Religion of Greece in Prehistoric Times, University of California Press, Berkeley, 1942, ст. 106 - 107.
56. Nilsson, Martini P. - Opuscula Selecta, Vol. III. Lund, 1960, ст. 434.

57. Гнатюк, В. - Етнографічний збірник, Т.ІІ, Наукове Товариство
ім. Шевченка, Львів, 1914, ст. 17.

58. див. там же, ст. 81.
59. див. там же, ст. 108.
60. див. там же, ст. 147.
61. див. там же, ст. 297.
62. див. там же, Т.І. ст. 128.
63. див. там же, Т.ІІ. ст. 115 - 116.
64. див. там же, ст. 214.
65. див. там же, Т.І. ст. 131.
66. див. там же, ст. 227.
67. див. там же, Т.ІІ. ст. 193.
68. див. там же, ст. 35.
69. див. там же, ст. 29.
70. див. там же, ст. 237.
71. див. там же, ст. 95.
72. див. там же, Т.І. ст. 231.
73. див. там же, ст. 178 - 179.
74. див. там же, Т.ІІ. ст. 99.
75. див. там же, ст. 81.

76. Грушевський, М. - Історія Української літератури, Книгоспілка, Нью-Йорк, 1959, ст. 52.
77. Гнатюк, В. - Етнографічний збірник, Т.ІІ, Наукове Товариство ім. Шевченка, Львів, 1914, ст. 35.
78. див. там же, Т.І. ст. 67.
79. див. там же, Т.ІІ. ст. 77.
80. див. там же, ст. 34 - 35.
81. див. там же, ст. 31.
82. див. там же, ст. 108.
83. див. там же, ст. 245.
84. див. там же, ст. 16.
85. див. там же, Т.І. ст. 9.
86. див. там же, Т.ІІ. ст. 140.
87. див. там же, Т.І. ст. 178.
88. див. там же, ст. 178.
89. див. там же, Т.ІІ. ст. 33.
90. див. там же, Т.І. ст. 241.
91. див. там же, ст. 179.
92. див. там же, ст. 176.
93. див. там же, ст. 192.

94. див. там же, ст. 206.
95. див. там же, ст. 208.
96. див. там же, ст. 254.
97. див. там же, ст. 114.
98. див. там же, ст. 131.
99. див. там же, Т.II. ст. 16.
100. див. там же, ст. 38.
101. див. там же, Т.I. ст. 4.
102. див. там же, ст. 28.
103. див. там же, Т.II. ст. 31.
104. див. там же, ст. 34 - 35.
105. див. там же, Т.I. ст. 157 - 158.
106. див. там же, Т.II. ст. 160.
107. див. там же, ст. 289.
108. див. там же, Т.I. ст. 213.
109. див. там же, Т.II. ст. 35.
110. див. там же, Т.I. ст. 48.
111. див. там же, ст. 178.
112. див. там же, ст. 37.

113. див. там же, ст. 213.
114. див. там же, ст. 231.
115. Колесса, Ф. - "Про вагу наукових дослідів над усною словесністю",
Літературно-науковий Вісник, листопад-грудень,
Львів, 1922, ст. 37.
116. див. там же, ст. 145.
117. Гнатюк, В. - Етнографічний збірник, Том I, Наукове Товариство
ім. Шевченка, Львів, 1914, ст. 4.
118. див. там же, ст. 4.
119. Колесса, Ф. - "Про вагу наукових дослідів над усною словесністю",
Літературно-науковий Вісник, листопад-грудень,
Львів, 1922, ст. 42.
120. Гнатюк, В. - Етнографічний збірник, Т. I, Наукове Товариство
ім. Шевченка, Львів, 1914, ст. 102.
121. див. там же, ст. 102.
122. див. там же, ст. 102.
123. див. там же, Т. II. ст. 268.
124. див. там же, Т. I. ст. 4.
125. див. там же, ст. 18.
126. див. там же, Т. II. ст. 331.
127. Лесин, В. М. - Словник літературознавчих термінів, Радянська
Полунець, О. С. Школа, Київ, 1965, ст. 227 і 231.
128. Гнатюк, В. - Етнографічний збірник, Т. II, Наукове Товариство
ім. Шевченка, Львів, 1914, ст. 330.

129. див. там же, ст. 330.
130. див. там же, Т.I. ст. 233.
131. див. там же, ст. 229.
132. див. там же, ст. 224.
133. див. там же, ст. 112.
134. див. там же, ст. 224.
135. див. там же, ст. 18.
136. див. там же, ст. 20.
137. див. там же, ст. 137.
138. див. там же, Т.II. ст. 48.
139. див. там же, Т.I. ст. 138.
140. див. там же, ст. 138.
141. див. там же, ст. 5.
142. див. там же, ст. 28.
143. див. там же, ст. 73.
144. див. там же, ст. 219.
145. див. там же, Т.II. ст. 276.
146. див. там же, ст. 320.

147. див. там же, Т.І. ст. 210.

148. див. там же, ст. 218.

149. див. там же, ст. 231.

150. див. там же, Т.ІІ. ст. 5.

151. див. там же, ст. 38.

152. див. там же, ст. 38.

153. див. там же, ст. 38.

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

Підсумок

З нашої праці поробимо тепер такі головні підсумки: гуцульські колядки та щедрівки, з мотивами дохристиянської доби — це останки мітично-обрядової поезії, що належать до найстарших пам'яток української усної літератури. Деякі давні мітичні первні, які подибуємо в мітології індоевропейських народів і які схожі деякими рисами з мітологією давніх слов'ян, потрапили також і до гуцульських колядок та щедрівок. Вони набрали права громадянства, в мітичному розумінні, а при тому й специфічної закраски уяви творців, їхнього світогляду та рис ґрунту на якому поезія виникала.

Стимулом для творення та зберігання мітів у колядках була здебільша цікавість нарівні з питаннями зародженими в умі людини про повстання світу, природи, про джерело сили її впливу на людське життя. Цікавість людини пробуджувала уяву, яка допомагала в формуванні зображень, що й були готовою відповіддю на важливі життєві питання та заспокоєнням цікавості. Само заспокоєння цікавості не було останнім творчим актом, який обмежувався задоволенням. Відповідний спосіб, відповідна форма для тривкого запису в пам'яті пороблених висновків з обсервації, відкривали шлях для задоволення.

Безперечно, що слово було в цьому не лиш допоміжне, але й незаступиме. Воно сповняло своє основне, символічне завдання.

Зображення перетворювалося в думку передану словом, що для людини древніх часів послужило символом для зображень та "першою винятковою поезією"¹. Поезія знову ж ставала музикою, бо її співали й для глибшого переживання пояснювали рухами тіла.² Таким чином народився танець, як нпр. гуцульський колядочний "плесак".

Символи поетичного образного мислення в колядках і щедрівках, для означення поодиноких зображень якогось часу, місця та простору, увійшли в систему своєрідної символіки, яка в'яжеться з тими комплексами понять і почувань, які в душі гуцульського поета входили в зв'язок з його системою думання, життя та оточення. Яскраві, найчастіше погідні образи та своєрідні стилістичні форми використовуються гуцульськими поетами як фарби, з метою орнаментативної власного взору для підсилення декоративності опису для того, щоб надати розповіді архаїчного кольориту, а оцінці подій художнього відображення.

Поетичний спосіб передачі ставлення безіменних авторів до дійсності цікавий тим, що певні її сторони ідеалізовані, інші гіперболізовані, але в центрі уваги народних поетів зосереджені люди з рідного оточення, а пейзажні елементи своєю реалістичністю відповідають тим конкретним умовам в яких розгортаються події. Природа з птахами і тваринами, що населяють місце проживання поетів — все це в колядках чи щедрівках географічно правдиве і в той же час майстерно злите з ліричною тональністю змісту при поєднанні настрою людини з природою. Живий зв'язок між настроями людини та природою змальовано з глибоким почуттям реальності, а світ звіриний показано з гіперболізованими особливостями.

Природа, що пов'язана з працею людини, підказувала гуцульським поетам метафори, символи тощо побудовані на образах землеробства з прославленням хліба. Реалістичне, метафоричне, мітичне чи гіперболічне в текстах колядок злито в одну цілість і все це разом творить нерозривну єдність з власною сюжетною лінією творіння. Глибоке реалістичне зображення природи поєднується з уявленнями про те, що вона живе життям колядкових героїв, їхніми інтересами, ідеалами та настроями. Природу і тваринний світ змальовують гуцульські поети не окремішньо: одно й друге служить фоном створення художнього образу людської поведінки, яка вишуканим поетичним висловом, оригінальною формою, кольоритними образами символічно й психологічно розкриває душу минулого, вказує на спонуку й сили творчого життя, на його моральний сенс, на тугу за красою, радістю і щастям, на возвеличення людини.

Гуцульські поети часто чарівними зображеннями й образами неземного щастя, наче магичною силою заступають бідне життя гуцула фантастичними уявленнями і це приносить йому задоволення, спокій, мир його душі та віру в успіх. Ту віру поглиблює щирість, емоційність та сила вислову поета без свідомого підпорядкування змісту естетичній формі ритмічної мови, об'єднаної мелодією. В естетичну – без зовнішнього примусу – форму вкладається концепція реального, сплетена з народною філософією і схоплена в межах людських почувань, творчої фантазії та натуралістичної релігії.

Колядки, що мають апокрифічно – християнський характер належать до окремої групи гуцульської народної творчості, яка в порівнянні зі змістом колядок дохристиянського періоду доводить нас до особливих зауважень. У перших майже немає власних,

гуцульських традицій і рідну природу народні поети звичайно переносять на чужий ґрунт:

---А в Русалимі ... самі богачі,
При другім боці - самі убогі---³

---Чирвива іва все согрішила,
Христу зза нігтів кровцу пустила---⁴

Широка, вибаглива народна поетична естетика, буйна уява, далекосяжна фантазія та вдала символіка, як не звужуються то бліднуть, губляться і на місце вільного, творчого натхнення - без свідомого підпорядкування змісту формі, виринає дух аскетичний, суворий, пригноблюючий. Наруга, покора, образа переходять у терпіння.

---Тай до темниці Христа загнали,
Його свйикії в великім страсі,
В великім страсі всі поутікали---⁵

---И то женучі, тай збиткуючі
И збиткуючі, в лице плюючі---⁶

---Мале дитятко, а буде хлопец,
Ни можна його обрізувати---⁷

---Передний глід бив арапниками,
А другий глід бив остров тростинов---⁸

Ліричний гуцульський суб'єктивізм гуцульських поетів та їхнє щире ставлення до рідного оточення, до людини, до родини з їхньою самовідданою героїкою уступають місце фізичним та душевним мукам, ненависті, помсті, покуті, трагізмові:

---Пилате царю, позвольй кару,
Позвольй кару саму смертеўвну---⁹

В стару форму пісні вводять гуцульські поети філософію християнської віри яка жертвою крові витискає з давнього змісту яскраві, погідні образи народної філософії, сплетеної з натуралістичною релігією:

---Ой ти небесний, маєм на тебе,

Маєм на тебе три річі злії:

Першую річу головку стяти¹⁰---

---Що тепер робит ся наша верства?

Ци держи віру старовіцкую¹¹---

---Ступайи віра католицкая.

Правда, на світі йи вірий много,

А віра добра, лиш таки одна¹²---

Щирий спів власної душі, рідний зміст почувань відтворили гуцульські поети в колядках з древніми мотивами барвистою, поетичною мовою власної говірки, а мовою буденною, сухою, холодною передали зміст колядок апокрифічно-християнських.

В гуцульських колядках з тематикою рідної старовини яскравою образністю відбилися деякі звичаї, воєнні походи, зброя, одяг, хатне устаткування тощо з княжої доби русичів, а це свідчить про вікову свідомість приналежності гуцулів до колишньої могутньої держави Київської Русі.

ПРИМІТКИ ДО ТРЕТЬОЇ ЧАСТИНИ

1. Киевская старина, Исторический журнал, Киев, 1895, Том XLVIII, ст. 23.
2. див. там же, ст. 23.
3. Гнатюк, В. - Етнографічний збірник, Наукове Товариство ім. Шевченка, Львів, 1914, Т. I, ст. 109.
4. див. там же, ст. 100.
5. див. там же, ст. 88.
6. див. там же, ст. 93.
7. див. там же, ст. 31.
8. див. там же, ст. 95.
9. див. там же, ст. 94.
10. див. там же, ст. 108.
11. див. там же, ст. 74.
12. див. там же, ст. 31.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Академія Наук Української РСР - Українські народні ліричні пісні, Київ, 1960.
- Академія Наук Української РСР - Українська народна поетична творчість, Том I і II, "Радянська Школа", Київ, 1958.
- Академія Наук Української РСР - Слов'янське літературознавство і фольклористика, "Наукова Думка", Київ, 1965.
- Академія Наук Української РСР - Міжслов'янські фольклористичні взаємини, Київ, 1963.
- Академія Наук Української РСР - Колядки та щедрівки, "Наукова Думка", Київ, 1965.
- Андрієвський, В. - Звичаї й обряди українського народу, Українське Видавництво, Краків, 1941.
- Архімович, Л., Карішева, Т. - Нариси з історії української музики, Ч.І, "Мистецтво", Київ, 1964.
- Білецький, Л. - Історія української літератури, Українське Церковне Видавництво, Авгсбург, 1947.
- Білецький, О.І. - Матеріали до вивчення історії української літератури, "Радянська Школа", Київ, 1959.
- Bulfinch, T. - Mythology of Greece and Rome, Collier Books HS24, New York, 1964.
- Wellek, R. - Theory of Literature, Harcourt Brace and World Inc. Warren, A. 1962, N.Y.

Vincenz, S. - On the High Uplands, Roy Publishers, New York.

Воропай, О. - Звичаї нашого народу, Етнографічний нарис,
Мюнхен, 1958.

Gassowski, J. - Dzieje i kultura dawnych Słowian do X wieku,
Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych,
Warszawa, 1964.

Гнатюк, В. - Вибрані статті про народну творчість, "Наукова
Думка", Київ, 1966.

Гнатюк, В. - Етнографічний збірник, Колядки і щедрівки,
Том I і II, Наукове Товариство ім. Шевченка,
Львів, 1914.

Горленко, В.Ф. - Нариси з історії української етнографії,
"Наукова Думка", Київ, 1964.

Graves, R. - The Greek Myths, Harmondsworth, Penguin, 2 vols.
1958.

Грушевський, М. - З історії релігійної думки на Україні,
Ukrainian Sociological Institute, Львів, 1925.

Грушевський, М. - Історія української літератури, Том I,
"Книгоспілка", Нью-Йорк, 1959.

Дорошенко, Д. - Нарис історії України, Дніпрова Хвиля,
Мюнхен, 1966.

Dvornik, F. - The Slavs, Their Early History and Civilization,
American Academy of Arts and Sciences, Boston, 1956.

Жилко, Ф.Т. - З діалектології української мови, "Радянська
Школа", Київ, 1966.

Іванисенко, В. - Поезія і життя народу, Державне Видавництво
Художньої Літератури, Київ, 1962.

Інститут Мистецтвознавства, Фольклору та Етнографії, Народна
поетична творчість, "Радянська Школа", Київ, 1965.

Kaindl, R.F. - Die Huzulen, Ihr Leben, Ihre Sitten und Ihre Volksüberlieferung, A. Hoelder, Wien, 1894.

Carpenter, E. - Pagan and Christian Creeds, Harcourt Brace, 1920.

Ковалевський, В. - Ритмічні засоби українського вірша, Радянський Письменник, Київ, 1965.

Kolberg, O. - Pokucie, część 2, Tom 30, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1883.

Колесса, І. - Етнографічний збірник, Т. І, Наукове Товариство ім. Шевченка, Львів, 1902.

Колесса, О. - Люнарно-астральний мітологічний сюжет у старинній українській колядці, Львів, 1930.

Колесса, Ф. - "Про вагу наукових дослідів над усною словесністю", Літературно-науковий Вісник, листопад-грудень, Львів, 1922.

Колесса, Ф. - Українська усна словесність, "Учітеся брати мої", Львів, 1938.

Коробка, Н. - "К изучению малорусских колядок", Извѣстия, Академия Наук, Петербург, 1902.

Krauss, F.S. - Slavische Volksforschungen, Verlag von Wilhelm Heims, Leipzig, 1908.

Кун, М.А. - Легенди і міфи стародавньої Греції, "Радянська Школа", Київ, 1955.

Larousse Encyclopedia of Mythology, Prometheus Press, New York.

Левицький, І.Е. - Галицко-русская бібліографія XIX ст. с увзглядненієм руских изданій появившихся в Угорщині и Буковині, Изданіє автора, Львов, 1888.

Лесин, В.М. - Словник літературознавчих термінів, "Радянська Пулинець, О.С. Школа", Київ, 1965.

Linde, M.S. - Słownik języka polskiego, Lwów, 1885, Tom II.

Lynch, J.J. - The Tonality of Lyric Poetry, Word, Vol. 9, December 1953.

Малинка, А.Н. - Сборник материалов по малорусскому фольклору, Чернигов, 1902.

Machal, J. - The Mythology of All Races, Cooper Square Publishers Inc., New York, 1964.

Macrea, D. - Dictionarul Limbii Române Moderne, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958.

Миллер, О. - Опыт исторического обозрения русской словесности, Петербург, 1865.

Nilsson, M.P. - Opuscula Selecta, Vol. III., Lund, 1960.

Oliver, J.E. - Myth and Ritual in the Ancient Near East, London, 1958.

Persson, A.W. - The Religion of Greece in Prehistoric Times, University of California Press Berkeley and Los Angeles, 1942.

Пивоваров, М.П. - Майстерність психологічного аналізу, Академія Наук УРСР, Київ, 1960.

Пчилка, О. - "Украинския колядки", Кіевская старина, Том LXXX, Том LXXXI, 1903.

Robertson, John Mackinnon - Christianity and Mythology, London, 1910.

Роменець, В.А. - Фантазія, пізнання, творчість, "Наукова Думка", Київ, 1965.

Свенціцький, І. - Образ міжнародного походу колядної словесности, Записки Наукового Товариство ім. Шевченка, Львів, 1925.

- Sebeok, T.A. - Style in Language, John Wiley and Sons Inc.,
New York, N.Y., 1960.
- Sokolov, Y.M. - Russian Folklore, Folklore Associates, Hatboro,
Pennsylvania, 1965.
- Сидоренко, Г. - Віршування в українській літературі, "Радянський
Письменник, Київ, 1962.
- Сидоренко, Г. - Основи літературознавства, Вид. - Київський
Університет, 1962.
- Skinner, Ch. - Myths and Legends of Flowers, Trees, Fruits and
Plants in All Ages and All Climes,
Lippincott, 1925.
- Foty, G. - A Survey of the Mythology of Kievan Rus' and Its Survivals
in the Folklore of the Eastern Slavs, A thesis for the
M.A. degree, University of Alberta, 1963.
- Франко, І. - Література, її завдання і найважливіші ціхи,
Літературно-критичні статті, Том XVI, Державне
Видавництво Художньої Літератури, Київ, 1955.
- Франко, І. - Із секретів поетичної творчості, Літературно-критичні
статті, Том XVI, Державне Видавництво Художньої
Літератури, Київ, 1955.
- Франко, І. - Карпаторуська література XVII - XVIII віків,
Літературно-критичні статті, Державне Видавництво
Художньої Літератури, Київ, 1955.
- Франко, І. - Літературна мова і діалекти, Літературно-критичні
статті, Том XVI, Державне Видавництво Художньої
Літератури, Київ, 1955.
- Чижевський, Д. - Історія української літератури, Українська
Вільна Академія Наук у США, Нью-Йорк, 1956.
- Чубинский, П.П. - Труды этнографическо-статистической экспедиции,
Юго-западный отдел, Т. I., Петербург, 1870.

Шухевич, В. - Гуцульщина, Наукове Товариство ім. Шевченка, часть четверта, Львів, 1904.

Jakobson, R. - O lingwistycznej analizie rymu, Prace Filologiczne, Tom XVIII, cz. I., Państwowe Wydawnictwa Nauk, 1963.

Яценко, М.П. - Володимир Гнатюк, життя і фольклорна діяльність, "Наукова Думка", Київ, 1966.

Ящуржинский, Х. - "Колядки религиозно-апокрифического содержания", Киевская старина, Том XLVIII, 1895.

